

ІКО
ПРАЦІ ОДЕСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

УСРР

УПРНАУКИ

С. Л. РУБІНШТЕЙН

ОДЕСЬКА ПЕРІОДИЧНА ПРЕСА

РОКІВ РЕВОЛЮЦІЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

1917 — 1921

БІБЛІОГРАФІЧНА РОЗВІДКА

ТОЛЬКО ДЛЯ

230
—
8000

ОДЕСА — 1929

ИКО УСРР УПРНАУКИ
ПРАЦІ ОДЕСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

С. Л. РУБІНШТЕЙН

ОДЕСЬКА ПЕРІОДИЧНА ПРЕСА

РОКІВ РЕВОЛЮЦІЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

1917 — 1921

БІБЛІОГРАФІЧНА РОЗВІДКА

ОДЕСА — 1929

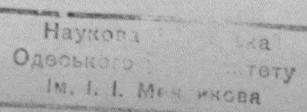
Окремий відбиток з т. III праць
Одеської Центральної Наукової
Бібліотеки

230
8000

Окрілт (Одеса) № 315
Одесполіграф* 1-а держдрук. ім. К. Маркса, Стурдзівський провулок, № 3-а. Телеф.: №№ 2-50 та 21-46.

14½ арк.

Зам. № 1184—200 прим.

ОДЕСЬКА ПЕРІОДИЧНА ПРЕСА

років революції та громадянської війни (1917—1921)¹

З основних завдань наукової бібліографії СРСР одним з чергових треба визнати бібліографування літератури революційного часу.²

Література ця має особливий інтерес, як пам'ятник виключної що до її значення історичної доби. Бібліографування її повинно бути переведено невідкладно ще й тому, що в противному разі багатьом матеріалам, надзвичайно цінним, загрожує небезпека залишитись зовсім невідомими. З історичного погляду, як матеріал для вивчення епохи революції, особливий інтерес має періодична преса, в якій політичне життя країни відбивається особливо яскраво. Тому бібліографічний опис періодичної преси повинен бути визнаним надзвичайно цінним в інтересах вивчення історії революції. До цього часу, однак, у нас в цьому напрямку зроблено ще не багато. Відомі роботи Ільїнського „Список повременных изданий за 1917 г.“, ч. I, Петроград, 1919 и „Список повременных изданий за 1918 г.“ Петроград, 1920. До якої міри, однак, ці списки неповні, може свідчити такий факт: в Ільїнського за 1918 рік зазначено 24 періодичні видання, що виходили в Одесі; в нашому описі їх зазначено — 145. Як не добре збереглись друковані твори цього періоду, свідчить таке: в числі 24-х видань списку Ільїнського є 8 назов, що не увійшли до нашого опису — їх не пощастило виявити ні в одній з одеських збірок. Але мабуть Ільїнський складав свій опис не *de visu*, а на підставі заявок, які надходили до Книжкової Палати, та включив до свого списку деякі видання, що фактично друком не вийшли.³

¹ Вважаю за потрібне зазначити та особливо підкреслити велику допомогу, що вчинили мені при складанні цієї статті аспіранти Центр. Наукової Бібліотеки О. Варнеке та С. Боровий. Вони, зокрема, зробили всі підрахунки, які дали цифровий матеріал, що ним операє дана стаття; вони ж склали всі уміщені в цій статті таблиці. Як ці таблиці, так, взагалі цю статтю складено на підставі опису, що його виконав Г. Штейнванд. Щодо історичних питань та зокрема при встановленні політичного напрямку видань я користувався з допомоги М. М. Петринського. Всім вищезазначеним особам висловлюю ширу подяку.

² Рубінштейн, С. Л. Основні завдання наукової бібліографії СРСР, „Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки“, т. I.

³ Для єврейської періодичної преси за 1917—1918 роки існує, як відомо, праця: „Еврейская периодическая печать в 1917—1918 г.“ Составил по материалам Российской

Останніми часами вийшло ще декілька праць, що їх присвячено опису періодичної преси; частина з них вийшла друком після того, як наша праця була вже закінчена. З них зазначимо такі: 1) Проф. Б. М. Городецкий. „Периодика Кубанско-Черноморского края. 1863—1925“. Краснодар. 1927, 2) „Часописи Поділля“. Вінниця 1927—1928, що їх видала Вінницька Філія Всеноародної Бібліотеки. 3) Н. Н. Столов. „Периодическая печать Ульяновской губернии. 1838—1927“, „Библиографический справочник“, под редакцией В. Алексеева. 1928 (Обществоизучения Ульяновского края и Ульяновское Губернское Архивное Бюро), 4) „Газеты и журналы Саратовской губ. за десять лет. (Материалы)“. Составил В. Сушицкий. Саратов. 1928 р. (Нижне-Волжское Краевое Научное Т-во Краеведения).¹

З цих 4-х видань З дають опис періодики свого краю за ввесь час, і тільки останнє — за 10 років. Наш же опис обмежується п'ятиріччям; не дивлячись на це, наша праця розрослася. Це пояснюється, по перше, порівнююче великою кількостю видань, які виходили за це п'ятиріччя в Одесі; до того, деякі із видань (описи Ульяновської та Саратовської преси) уявляють собою скоріше списки, ніж бібліографічні описи періодики; — наша же праця дає детальний бібліографічний опис. Вона, таким чином, щодо одеської періодичної преси, частково виповнює прогалину за відповідні роки в роботі державної реєструючої бібліографії, що провадиться зараз Книжковою Палатою. Коли б в великих центрах Союзу — Москві, Ленінграді, Харкові та Києві було переведено такий же опис періодики, як той, що в сучасний момент публікує Одеська Центральна Наукова Бібліотека, всі, що вивчають історію революції, мали б в своїх руках довідник виключної цінності.

В бібліографічному опису одеської періодики, що склала Одеська Центральна Наукова Бібліотека, охоплено 1917—1921 рр. Громадянська війна в самій Одесі, власне, закінчилася раніше — в 1920 році. Але в загальнодержавному масштабі й 1921 рік треба віднести до доби громадянської війни. Тому нам здавалося доцільним в нашему опису періодики охопити період 1917—1921 рр. включно, при чому все п'ятиріччя розглядається як одна доба — доба революції та громадянської війни. Всі видання цього часу — газети та журнали — розта-

Книжной Палаты и другим источникам И. Яшунский. Петроград. 1920. В Яшунского вказано 1917—1928 рр. 13 видань; у нас — 21, при чому в Яшунского є одно видання, що його не має в нас.

Пізніша праця А. Киржніца: „Еврейская периодическая печать в СССР (1917—1927)“. Минск. 1928 (еврейською мовою), що недавно вийшла друком, присвячена єврейській пресі виключно єврейською мовою (ідиш). За 1917—1921 рр. в ній описано 13 одеських видань. У нас є 6 видань, відсутніх в опису Киржніца, але в нього є 4 видання, яких нам не пощастило знайти та описати de visu.

¹ Зазначимо ще опис військової періодики СРСР за час громадянської війни, що друкувався в „Военно-бібліографическом Справочнике“ в №№ 2, 4, 5, 6. Цей опис, принаймні в частині щодо видань, які виходили друком в Одесі, дуже неповний.

шовані суцільними списами, в яких за абеткою розміщено всі видання цього періоду. В історичній перспективі великого маштабу п'ятиріччя 1917—1921 року дійсно можна розглядати як один період, але при більш детальному розгляді в місцевих умовах цей період все ж розпадається в зв'язку з перипетіями громадянської війни на низку більш дрібних періодів, що різко відрізняються від сумежних періодів, маючи свою соціально-політичну фізіономію та свою періодичну пресу: характер кожного з цих періодів і його преси визнається спів відношенням соціально-політичних сил, що від періоду до періоду зміняється.

То ігноруємо в передмові до свого опису періодичної преси Парижу за часи великої французької революції (у 2-му томі своєї класичної праці „Bibliographie de l'Histoire de Paris pendant la Révolution française“, Paris, 1894), критикує свого попередника Hatin'a за те, що він у своїй „Bibliographie historique et critique sur la presse périodique française“, Paris, 1866 дає опис періодики за абеткою в межах хронологічного порядку, себто розташовує всі періодичні видання за абеткою в межах року (див. Tourneux, Bibliographie. Tome deuxième р. XXXIV). Сам Tourneux розбиває добу великої французької революції на періоди, що визначаються етапами в розвитку революції (іх у нього 6: до скликання Генеральних Штатів, від скликання Генеральних Штатів до падіння Людовика XVI, від 15 серпня 1792 р. до 9-го термідора, період термідора і т. інш.), і дає опис преси в хронологічному порядку окремо з кожного з зазначених періодів. На нашу думку розміщення періодичних видань, що його прийнято у Hatin'a, дійсно незадовільне головним чином тому, що основні рубрики або розділи визначаються у нього календарними роками. Об'єднання матеріалів за роками навряд чи являє великий інтерес з історичного боку, саме для революційної доби, під час якої, при швидкому темпі подій, в межах одного року змінюються епохи, між якими проходять більш глибокі поділи, ніж між іншими 10 річчями. Формально хронологічні рамки, що їх визначає календарний рік, є зовсім зовнішні грани для матеріалу, що його вивчають. В одну рубрику в межах року об'єднується цілком різноманітний матеріал, видання, що виходили при різних умовах і мали різноманітні фізіономії. Всяке узагальнення, зроблене на підставі такого поділу матеріалу, буде мати дуже проблематичну цінність.

В праці, що її видає Центральна Наукова Бібліотека, докладного бібліографічного опису дано за абетковим порядком, що охоплює всі видання за 5 років. Розташування матеріалу за абеткою має значну технічну зручність при розшукуванні матеріалу, а також при складанні самого опису. Кожне видання можна описувати тільки один раз, проте як при опису за роками довелося б те саме видання, що виходило протягом декількох років, описувати декілька разів. Вражуючим зразком тому є видання Вінницької Філії ВБУ: „Часописи Поділля, історично-бібліограф. збірник“ Вінниця 1927-28, де для 6 назов

довелося дати 120 описів.¹ Однак, оскільки значення та завдання цього опису періодики полягає, головним чином, в тому, щоб бути допомічним апаратом для історичного досліду, треба визнати, що кардинальне значення повинно мати розміщення матеріалу в історичному порядку, який визначається не зовнішніми хронологічними рамками календарного року, але етапами соціально-історичного розвитку.

За таким порядком надається огляд періодичної преси, що виходила за роки революції та громадянської війни, в цій статті.

В Одесі за роки 1917—1921 можна відокремити такі періоди, які визначаються змінами влад, що відбувалися за цей час в Одесі в процесі громадянської війни:

1) Період Лютневої Революції та тимчасового уряду від 12.III-1917 до 7.XI-1917 р. 2) Переходовий період від 7.XI-1917 р. до 27.I-1918 р. (Під переходовим періодом тут мислиться період з моменту скинення тимчасового уряду в Ленінграді до встановлення в Одесі радвлади. За цей час відірваності від центру в Одесі панувало одночасно декілька влад: Міська Дума, Військова Рада, Румчерод.)² 3) Перший період радянської влади, від 27.I до 13.III-1918 р. 4) Період австро-німецької окупації, який в свою чергу поділявся на 2 періоди: а) період Центральної Ради з 13.III до 30.IV-1918 р. та б) період гетьманщини з 30.IV до 26.XI-1918 р. 5) Переходовий період та Директорія від 26.XI до 18.XII-1918 р. 6) Період французької інтервенції, від 18.XII-1918 р. до 4.IV-1919 р. 7) Другий період радвлади від 4.IV до 23.VIII-1919 р. 8) Період добровольчий від 23.VIII-1919 р. до 8.II-1920 р. 9) Період радвлади з 8.II-1920 р.³. Однак, з огляду на те, що деякі з цих періодів, головним чином, ті, що за значенні нами як переходові, дуже короткотермінові, не внесли скільки-небудь істотних змін до складу преси,—ми, приймаючи до уваги нашу спеціальну мету вивчення періодичної преси епохи революції та громадянської війни, вважали за доцільне поділити пресу, що ми її вивчаємо, на 7 періодів:

I. Період тимчасового уряду та переходова доба (з 12.III-1917 р. до 27.I-1918 р.)

II. Період радвлади (з 27.I до 13.III-1918 р.)

III. Період австро-німецької окупації (Центральна Рада та Гетьманат) та переходова доба, включаючи єю Директорію (з 13.III до 18.XII-1918 р.). Переходову добу Директорії віднесено до попереднього, а не до наступного періоду з огляду на більш тісний зв'язок попереднього періоду з попереднім часом, а саме з добою Центральної Ради та Гетьманатом, ніж з наступним періодом, оскільки французьке ко-

¹ Див. рецензію С. Борового «Зап. Укр. Бібл. Т-ва в Одесі», ч. I. Одеса, 1928.

² Докладніше про цей час див. М. Петринський: «Матеріали до історії жовтневих днів в Одесі» (Архів комісара тимчасового уряду) Праці Од. Центр. Наукової Бібліотеки. І. 1927 р.

³ Дати вказано за новим стилем.

мандування спочатку займало анти-українську позицію, орієнтуючись на добровольчу армію.

IV. Період французької інтервенції з 18.XII-1918 р. до 4.IV-1919 р.

V. Період радянської влади з 4.IV-1919 р. до 23.VIII-1919 р.

VI. Період добровольчої влади з 23.VIII-1919 р. до 8.II-1920 р.

VII. Радянська влада з 8.II-1920 р.

Розподіл на ці відділи дає вже можливість відбити основні етапи розвитку Одеської періодичної преси за роки з 1917—1921 р. Далі надається огляд одеської періодичної преси по кожному з цих періодів.

Однак, раніше доцільно ще зазначити загальну кількість видань, що вийшли за часи революції та громадянської війни в Одесі. Разом за п'ятиріччя вийшло:

Газет — 274.

Журналів — 173.

Всього періодичних видань — 447.¹

Щоб полегшити порівняння з іншими виданнями, які розподіляють видання за роками, зазначимо також, що за роками видання п'ятиріччя з 1917 р. до 1921 р. розподілялись так:

	Газети	Журнали	Разом
1917	65	46	111
1918	91	54	145
1919	107	69	174
1920	65	28	93
1921	31	31	62

ПЕРІОДИЧНІ ВІДАННЯ ПЕРІОДУ ТИМЧАСОВОГО УРЯДУ ТА ПЕРЕХОДОВОГО ЧАСУ²

А. Газети:

1. Салдатська Думка—Рідний Курінь. Видання Української Військової Ради.³

¹ В нашому основному опису є 433 №№, з них 267 газет, 166 журналів. До цих видань, що їх описано de visu, в нашій статистиці приєднано ті з одержаних з других рук назвовидань додаткового списку, існування яких було для нас певним, без всякого сумніву.

² В цьому спискові так само, як і в тих, що наведено нижче, цифри, що їх пропоновано праворуч,—визначають № видання за детальним описом. У цьому описі числа після назв визначають дати виходу першого й останнього числа даного видання. Коли цей час невідомий, то в дужках виставлено дату першого або останнього з тих чисел, що були в нашому розпорядженні. Коли в нашому розпорядженні було тільки перше число, то невідомість інших зазначено через (?). Коли видання почавши або закінчивши в даному періоді, переходить по-за межі його, це визначено рисками (—). Видання, що їх описано не de visu зазначені зіркою (*).

³ Напрямок газет та журналів, що їх видавали різні організації, ми не показуємо, бо його досить визначає громадсько-політичне обличчя цієї організації.

2. Український Виборець [підтримувала списки у. с.-р., у. с.-д. та соц. федер.] 2—6.VIII-17	9
3. Херсонщина. Орган Херсонськ. губ. К-ту партії Укр. с.-р. 6—(12).I-18	10
4. Армія и Революція. Изд. Совета солдатск. и офицерск. депутатов Од. гарнізона [однодневна газета, оборонческой ориентации] 23.III-17	12
5. Бюллетени Одесского Купечества (29.III-17)	23
6. Бюллетень № 2 [изд. федерации Анархистов-Коммунистов] (30.X-17)	24
7. Бюллетень Центрального Комитета Новороссійского Студенчества 12.III-17—(?)	33
8. Вечерняя газета номеръ три [с.-д. направления] 29.VII—(5.VIII)17	45
9. Власть Народа [буржуазн. орган радикальн. направления]. 27.III—II.V-17	47
10. Воинъ Свободы [изд. Од. Обл. Ком-та по организации Добропольч. Революц. Армии] (20.XI-17)	48
11. Вѣдомости Одесского Градоначальства —	52
12. Вѣстникъ Одесского Земства 4.V-17—	54
13. Вѣстникъ подомовой организации г. Одессы I.XI-17—(?)	55
14. Вѣстникъ Румынского фронта. Органъ Объедин. Совѣта Солд. и офиц. депут. 30.IV—16.IX-17	56
*15. Голосъ оптимиста (без даты)	438
16. Голосъ Правды [буржуазн. орган] VII-17—(?)	63
17. Голосъ Пролетарія. Органъ Херс. Губ. и Од. Ком-та Р. С.-Д. Р. П. [большев.] 6.VII-17—	64
18. Голосъ Революції. Органъ Испол. Ком-та Сов. раб., солд. и крест. деп. Рум. фронта и области. 11.VII-17 —	65
19. Дни Авиації въ Одессѣ 8-го и 9-го Іюля 1917 [однодневная газета, оборонческ. ориентации]	69
20. Земля и Воля. Орган Обл. Ком-та партии с.-р. 15.VII-17—	76
21. Извѣстія Народной Милиціи г. Одессы 9.IV-17—(?)	80
22. Извѣстія Одесского Фронтового и обл. съѣзда совѣтов и т. д. 10.V—17.VI-17	83
23. Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ и Представителей Армии и Флота г. Одессы 10.III-17—	84
24. Красный Крестъ Южного Района 15.VIII-17—	99
25. Крестьянинъ и Рабочій. Органъ Од. Ком-та С.-Р. 28.III—14.VII-17	102
26. Маленький Одесский Листокъ [кадетского направления] —	106
27. Маленькая Одесская Новости [мелко-буржуазн. орган радикального направления] —	107
28. Маякъ. Черноморскій союзъ [суд. механиков и радиотелегр.] 26.VI—(14.VIII)17	108
29. Морякъ. Вр. Исп. Ком. Союза Мор. Т. Фл. 30.III-17—I.18	114

30. Наше Слово. Органъ Общеученнического Союза г. Одессы 26.IV—18.VI-17	128
31. Одесская Новая Газета. Органъ демократической мысли 12.III—(13.VI)17	131
32. Одесская Почта [бурж. орган бульварн. характера] —	137
33. Одесская Почта. Вечерній выпускъ телеграммъ	138
34. Одесский Листокъ [фактически орган партии к.-д.] —	147
35. Одесскія Извѣстія Подомовой Организаціи I.18—(?)	150
36. Одесскія Новости [буржуазн. орган радикальн. направления]	151
37. Почта (2—25.X)	448
38. Проюгъ. Органъ Общества Промышленниковъ Юга Россіи 17.V-17—	164
39. Рабочая Правда. Органъ Од. Ком-та Объед. Евр. Соц. Раб. Партии (С. С. Е. С.) 9.IV—7.V-17	167
40. Рабочій Понедельникъ. Органъ Од. Ком-та „Бунда“ 1.I-18—	171
41. Радость дѣтей. (III)—(VIII)17	172
42. Революціонное Дѣло. Орган Од. Ком-та партіи с.-р. 22.X—(10.XII)17	173
43. Родная Страна [националист. и клерикальная газета монархич. направл.] 23.XI-17—20.I-18	176
44. Русская Рѣчь [направление монархически-черносотенное]—20.III-17	180
45. Свободная Мысль [панславистского анти-германского направления] I.18—	182
46. Свободная Россія [фактически продолжение черносотенной газеты „Русская Рѣчь“]. 21—26.III.—I-17	183
47. Свободное Слово [орган „Русского Народного Государственного Союза“]—XI-17—	184
48. Солдатская Мысль [изд. полкового К-та 49-го полка, сперва близкая к с.-д. и с.-р., потом большевистского напр.] 19.III-17—3.I-18	189
49. Студенческие Отклики. [Орган Ком-та Об'єд. Социалист. студенчест.] 5.VIII—(24.IX)17	195
50. Сынъ Народа. Орган Ц. К. Новорос. Студенчества 29.III—22.VI-17	196
51. Ученическая Мысль. Изд. Союза Учащихся гор. Одессы I.18—(?)	202
52. Ученический Листокъ. Изд. Ученич. организацій г. Одессы I.X—(XII)17	203
53. Учредительное Собрание. Изд. Од. Ком-та Р. С. Д. Р. П. [объед. меньшев.] I-18	204
*54. Хлѣбный листокъ	453
55. Южная Мысль [буржуазн. орган радикальн. направления]—	209
56. Южная Русь [ярко националист. и клерикальная газета монархич. напр.] 15.VII—25.X-17	211
57. Южный Рабочій. Орган Од. Ком-та Р. С. Д. Р. П. 16.III-17—	213
58. Αναγενησις [веніzelістського напрямку] 30.IV—(4.X)17	219
59. Ήλιος [буржуазный орган]—(15.X)17	220
60. Унзэр Ворт. Орган Од. Район. Ком-ту [Євр. Об'єд. Робітн. партії, євр. мовою] 20.VI—(28.VIII)17	224
61. Унзэр Лебн. [Дрібно-бурж. орган; єврейською мовою]—21.XII-17	225

62. Найе Леби, дос. [видання євр. с.-д. партії „Поалей-Ціон“, євр. мов.] 22.XII-17 230
 *63. Цетл № 3 [видання „Бунда“] 1—5.VIII-1917 454
 64. Odessaer Rundschau [орган німців-католиків націоналіст. напрямку] 3.I-18— 242
 65. Odessaer Zeitung [орган німців-лютеран, націоналіст. напрямку] 6.X-17— 243
 66. Vereinszeitung des Süd-Russischen Verbandes der Deutschrussen. 18.X—31.XII-17 245
 67. Wyzwolenie. Organ Polskiego Komitu Wykonawczego w Odessie. 12.V—12.VIII-17 252
 68. Дереса [румунськ. мовою, інформаційний буржуазний орган]—21.III—(25.XI)17 255
 69. Lupta. Organ socialdemocrat [румунськ. мовою] 5.IX-17— 256
 70. Vestitorul [буржуазн. орган румунськ. мовою] 2.XI-17—(5.I)18 258
 71. Словенски Југ. Орган югословена у Русі 259
 72. Le Courrier d'Odessa [буржуазний орган французької колонії в Одесі]—4.IV—(28.IV)17 265

Б. Журнали:

1. Українське слово [вид. Од. Укр. Керовнич. Коміт.] 23.III—X-17 270
 2. Акушерка—(VIII)17— 272
 3. Бомба, журналъ революціонной сатиры. III-17— 276
 4. Вѣстникъ винодѣлія—XII-17 301
 5. Вѣстникъ всерос. союза мельниковъ-крупчаторниковъ и строителей—VII.(IX)17 302
 6. Вѣстникъ комитета румынскаго фронта всерос. союза городовъ 15.III—(20.XI)17— 304
 7. Вѣстникъ профес. союза служащихъ пароходныхъ и транспортн. предпр. 16.IV-17 306
 8. Вѣстникъ Юга [оборонческой ориентации] VII-17 309
 9. Голосъ православныхъ. VI-17—(?) 312
 10. Еврейская мысль [сионистский орган] 21.IV-17— 316
 11. Единеніе. Органъ єврейск. радик.-соціал. партії „Поалей-Ціон“—16.XI-17 318
 12. Еженедѣльникъ. Органъ всерос. союза русскихъ нѣмцевъ. 15.IV—(15.VII)17 321
 13. Жизнь крымско-кавказского горного клуба [оборонческой ориентации]. I—(VIII)17 323
 14. Зарница [литерат. художествен. журнал]. I-18 329
 15. Заря авіаціи. X-17 330
 16. Извѣстія Одесской Городской Думы 444
 17. Извѣстія Одесской областной продовольственной Управы. VII—(XII)17 337

18. Извѣстія одеск. учебного округа.—V-17 336
 19. Колосья [єврейск. детский журнал]—(I)18 340
 20. Маккаби [сионистского направления] XI-17— 348
 21. Молодая Іудея [сионистского направления] 9.IV—(15.IX)17 352
 22. Молотъ [орган фабрич.-заводск. комитетов] 23.XII-17— 354
 23. Нашъ Голосъ [орган „Бунда“] 18.VI—(22.VIII)17 361
 24. Объединеніе. Органъ Одес. ком. служащихъ госуд. и обществен. учрежд. 9.IV—(20.XII)17 369
 25. Одесскій печатникъ. 10.X-17— 373
 26. Одесск. обозрѣніе театровъ.—(28.IV)17 375
 27. Палестина. Журналъ, посвящ. вопросамъ палестин. колонизаціи VIII-17—(I)18 376
 28. Пуля [сатирическ. журнал] VII—(?)17 382
 29. Развѣтъ [ученический литературный журнал] IV—(?)17 385
 30. Республика. Органъ демократ. мысли 23.III—(V)17 387
 31. Свободный путь. Органъ Од. Орган. „Поалей-Ціонъ“. 1.VII—(22.VII)17 389
 32. Стрѣлы [буржуазный сатир. журнал] 22.IV—(VI)17 394
 33. Театръ и кино.—(15.IV)17 401
 *34. Торговый бюллетень 452
 35. Херсонскія епархіальн. вѣдомости— 405
 36. Южный кооператоръ— 412
 37. Южный музыкальн. вѣстникъ— 415
 38. Южный професіон. вѣстникъ. Органъ Ц К. рабоч. профсоюзов VIII-17— 417
 39. Гагіна [журнал присвяч. питаннямъ єврейск. дитячого садочку; гебреїською мовою] IX-17— 418
 40. Гашилоах [орган „духовного сіонізму“, гебреїською мовою] IV-17— 419
 41. Ашмедей [гуморист. журнал єврейск. мовою] 1917 421
 42. Wochenblatt [орган спілки півден.-руськ. німців] 5.VIII—7.X-17 426
 43. Tygodnik Odesski [націоналістический польский орган].—(8.XII)17 427
 44. Wyzwolenie. Organ Polskiego Komitetu Wykonawczego w Odesie. 19.VIII-17 429
 45. Les nations opprimées (1.XII)17 [орган антантофільської орієнтації] 432

Падіння царату і скасування царської цензури відзначилися в історії преси міцним зростом кількості періодичних видань, що відбивали інтереси та політичне життя революції.

За перший період після лютневої революції, до 1-го вступу радянської влади, в Одесі нараховується, як видно з вищенаведеного списку 72 газет і 45 журналів, разом, таким чином 117 періодичних видань, тоді як за царату, на 1 січня 1917 р. в Одесі виходило тільки 27 періодичних видань (13 газет та 14 журналів). Із видань цього часу тільки 15 газет (а саме №№ 5, 11, 15, 26, 27, 32, 33, 34, 36, 44, 54, 55, 59, 61, 71 нашого списку, цебто №№ 23, 52, 438, 106, 107, 137, 138, 147, 151, 180, 453, 209, 220, 225, 259, докладного опису)

і 12 журналів (а саме №№ 2, 4, 13, 15, 16, 18, 19, 26, 33, 34, 35, 36, 37, 43 нашого списку, цебто №№ 272, 301, 323, 330, 336, 444, 340, 375, 452, 401, 405, 412, 415, 427, докладного опису) перейшли в цей період з часів цариту. Нових видань, таким чином, за цю добу вийшло 90: 57 газет та 33 журнали. Значна кількість видань, однак, виходили не одночасно, а одне на зміну другого; так, наприклад „Свободная Россия“ була фактично продовженням „Русской Речи“, яка припинилася в березні 1917 р. зараз після революції; „Ученическая Мысль“ з'явилася на зміну „Ученического Листка“, „Сынъ Naroda“ став виходити замісць „Бюллетеня Центрального К-та Новороссійського Студенчества“ після його припинення. З 3-х органів партії есерів спочатку виходив „Крестьянинъ и рабочий“, його змінила „Земля и Воля“, після якої стала виходити газета „Революціонное Дѣло“. З 3-х перелічених в списку німецьких органів спочатку виходив „Vereinszeitung“, а з січня 1918 р. почав виходити „Odessaer Rundschau“ і припинилася „Vereinszeitung“. Так само „Найе Лебен“ став виходити після припинення „Унзер Лебен“. Таким чином, в межах навіть одного періоду ми бачимо величезну нестійкість періодичних видань цеї доби.

Однак, коли й урахувати той факт, що далеко не всі з 111 періодичних видань, що виходили за цей період, існували одночасно, все ж збільшення числа періодичних видань після революції не підлягає сумніву.

Що до політичної преси, основним фактором є поява право-соціалістичної преси (с.-д. та ес-ер'їв), легальне існування якої в скільки небудь широких розмірах при цараті, особливо за роки війни, перед революцією було неможливе. Тепер вона з'являється і зразу посідає видне місце. Найбільш здатна частина політичних органів припадає на право-соціалістичні і ліво-буржуазні органи (Див. таблицю № 6), в повній відповідності з основним поділом соціально-політичних сил, блок яких визначав соціально-політичну фізіономію цього періоду.

Знаменний для періоду, що почався з падіння цариту, є зрист національної преси. Відновляються після перерви, що її було викликано спочатку війни репресіями на український рух, українська преса — 3 газети (№№ 1, 2, 3 нашого списку) та 1 журнал (№ 1 нашого списку); значно поширюється єврейська преса: 3 газети і 11 журналів.

Варто ще відмітити появу професійних органів №№ 27, 28, 37 нашого списку газет та №№ 5, 7, 23, 24, 36 нашого списку журналів). Всі вони право-соціалістичного напрямку — меншовицькі та есерівські.

Для історії цього періоду див. таку літературу:

Ачканов Г. Очерки Февральской и Октябрьской революции (Развитие революционного движения в Одессе в 1917—18 гг. и роль большевиков) Испартоотдел Од. Комитета КП(б)У. 1927.

Октябрь на Одещине. Сборник статей и воспоминаний к 10-летию Октября. Одесса. Окружн. Октябрьская Комиссия и Испартоотдел Од. Комитета КП(б)У. Одесса, 1927, 492 с.

Дегтеров, Л. «Румчород» и организация Красной Армии — Гражданская война. Материалы. Т. II. М. 1927, стр. 7—79.

Петринський, М. Матеріали до історії жовтневих днів в Одесі (Архів комісара тимчасового уряду) — Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки. I. Од. 1927, стор. 79—117.

Кривошеев, А. Октябрь на юге. — Гражданская война. Материалы, т. II. М. 1927, стр. 99—130.

II. ПЕРІОД РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ.

А. Газети:

1. Вечерний Набатъ (орган Румынского фронта Р. С.-Д. Р. Партии)	39
19.II—(28.II)18	
2. Воскресный Листокъ для чтенія Православныхъ Христіанъ. 25.II18 (?)—	51
3. Вѣдомости Одесского Градоначальства —	54
4. Вѣстникъ Одесского Земства —	54
*5. Голосъ Курсиста. (24.II) [орган учащихся вечерних курсов]	437
6. Голосъ Пролетарія. Орган Херс. Губ. и Од. Ком-та Р.С.-Д.Р.П.—	64
7. Голосъ Революціи. Орган Исп. Ком-та Сов. раб., солд. и крест. деп. Румфронта и области—	65
8. Извѣстія Одесского Совѣта Безработныхъ. 27.I-(?)18	82
9. Извѣстія Одесского Совѣта Рабочихъ Депутатовъ и представителей Арміи и Флота—	84
10. Красный Крестъ Южного Раіона. — (20.II)18	99
11. Маленький Одесский Листокъ [кадетского направления] —	106
12. Маленькая Одесская Новости [мелко-буржуазн. орган радиальн. направления] —	107
13. Наше Знамя. Органъ Од. Ком-та Партии лѣвыхъ с.-р. 8—(12).III-18	125
14. Одесская Почта [бурж. орган бульварн. характера]—	137
15. Одесская Почта. Вечерний Выпускъ телеграммъ —	138
16. Одесский Листокъ [фактически орган партии к.-д.]—	147
17. Одесская Новости [буржуазн. орган радикальн. направл.] —	151
18. Проюгъ. Органъ Общества Промышленниковъ Юга Россіи—	164
19. Рабочее Слово. Органъ Од. Ком-та Р.С.-Д.Р.П. [объед.] 26.II— 8.III-18	169
20. Рабочій Голосъ. Органъ Од. Ком-та Р.С.-Д.Р.П. [объед.] 10.III(?)-18	170
21. Рабочій Понедѣльникъ. Органъ Од. Ком-та „Бунда“ —	171
22. Свободная Мысль [панславистского, антигерманск. направления]	
—III-18	182
23. Южная Мысль [буржуазн. орган радикальн. направления]—	209
24. Южный Рабочій. Органъ Од. Ком-та Р.С.Д.Р.П.—	213
25. Найе Лебн, дос [вид. євр. с.-д. р. партії „Поалей-Ціон“]—	230
26. Odessaer Rundschau [орган німців-католиків націоналіст. напрямку]—	242
27. Odessaer Zeitung [орган німців лютеран націон. напрямку]—	243
28. Lupta. Organ Sozialdemocrat [румунськ. мовою]—(28.I)18	256

Б. Журнали:

1. Бомба, журнал революц. сатиры —	275
2. Буржуй [буржуазн. юмористический журнал] 9.III-18 —	277
3. Вѣстникъ проф. союза служащихъ пароход. и трансポートн. предпріятій —	306
4. Еврейская Мысль [сионистский орган] —	316
5. Маккаби [сионистского направления] —	348
6. Молотъ [орган фабрично-заводских комитетов.—(II)-18	354
7. Мысль. Органъ совѣта студенческ. представит. [„орган демократического студенчества“.] 20.II—(16.III)-18	356
8. Херсонскія епархіальныя вѣдомости —	405
9. Южный кооператоръ —	412
10. Гагіна [журнал присвяч. питанням еврейськ. дитячого садочки; гебреїскою мовою] —	418
11. Гашилоах [орган „духовного сіонизму“, гебреїско. мовою] —	419
12. Wyzwolenie [Organ Polskiego Wykonawczego Komitetu]	429

Перший період радянської влади в Одесі був дуже короткий — біля 2-х місяців,— і за цей час гострої класової боротьби і громадянської війни склад періодичної преси в Одесі не стільки відновився, оскільки скоротився. Загальна кількість видань за цей період — 40: 28 газет і 12 журналів. Із видань, що виходили у минулому періоді збереглося 21 газета (а саме №№ 3, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28 нашого списку, цеб-то №№ 52, 54, 64, 65, 84, 99, 106, 107, 137, 138, 147, 151, 164, 171, 182, 209, 213, 230, 242, 243, 256, докладного опису) і 10 журналів, (а саме №№ 1, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12 нашого списку, цеб-то №№ 276, 306, 316, 348, 354, 405, 412, 418, 419, 429 докладного опису). Цікаво відмітити, що серед видань, які продовжували виходити за радянської влади ми знаходимо „Вѣдомости Одесского Градоначальства“ і „Проюгъ, органъ Об-ва Промышленниковъ Юга Россіи“. Не виходять тільки політичні органи черносотеного напрямку „Союза Русских Людей“ і т. і., більшість яких припинили своє існування ще раніш, наприклад, „Родная Страна“, „Русская Рѣчъ“ і „Свободная Россія“ (останнє було продовженням, „Русской Рѣчи“, які припинили своє існування ще за тимчасового уряду). Також не знаходимо ми жодного органу правих ес-ерів. В іх одеській організації йде в цей час розшарування на правих, лівих та інтернаціоналістів, яке ще не відкрystalізувалося.

Протягом майже всього цього періоду продовжували виходити буржуазні органи найбільш не яскраво політичні, які виходили ще за часів царя і завоювали собі місце становище, а саме: „Одескія Новости“, „Маленька Одескія Новости“, „Одесская Почта“, раніше та вечірнє видання, а також „Одескій Листокъ“, „Маленький Одескій Листокъ“ дві останні фактично органи кадетської партії. Наприкінці органи ці було припинено. Нових назов з'являється за

цей час надзвичайно мало, а саме 7 газет і 2 журнали, при чому із них „Рабочий Голос“ прийшов на зміну закритому „Рабочему Слову“, продовженю газети „Южный Рабочий“. Таким чином, ці видання по суті не можна вважати за нові органи.

Кидається в очі цілковите зникнення української преси, що мала в цю добу іншу політичну орієнтацію. Зв'язана з Центральною Радою, яка провадила боротьбу з радянською владою, ця українська преса з приходом радянської влади мусила була припинити своє існування.

Для історії цього періоду див. таку літературу:

Октябрь на Одещине. Сборник статей и воспоминаний к 10-летию Октября. Одесск. Окружн. Октябрьская Комиссия и Исппаротдел Окружкома КПБУ. Одесса, 1926, 492 с.

Кривошеев, А. Октябрь на Юге. — Гражданская война. Материалы, т. II. М 1927, стр. 99—130.

III. ПЕРІОД АВСТРО-НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ.

А. Газети:

1. Вільне Життя [видання „Соціалістичної Просвіти“] 31.III—10.IX-18	3
2. Вільне Життя. Телеграми [див. № 1]. 11—13.XII-18	4
3. Вістник Одеси [продовження „Вѣдомостей Одес. Градоначальства“] 12.IV—18.XII-18	5
4. Запорожець [націоналіст. напрямку] 26.XI-18	6
5. Чорноморська Хвиля [продовження газети „Рідний Курінь“, орієнтація на Центральну Раду] 24.III-18	11
6. Борьба [лево с.-ровского направления] 26.VI—24.VIII-18	16
7. Братъ Брату. Изд. Общества пособія бѣднимъ больнымъ евреямъ „Эзрасъ-Хойлимъ“, однодневная. 14.V-18	17
8. Брачная Мысль VII.18—	18
9. Бѣлоруссы в Одессѣ [однодневная газета, поддерживает Белорусское Временное Правительство. 25.VIII-18	21
10. Бюллетень №... Одесского Желѣзнодорожного стачечного комитета (юго-западныхъ и бессарабскихъ жел. дорогъ) 19.VII—(9.VIII)-18 [подпольно]	25
11. Бюллетень Союза Взаимопомощи Офицеровъ. 27.III—(3.V)-18	32
12. Вечернія Новости [лево-социалист. направления] 13.IV—(21.VIII)-18	42
13. Вѣдомости Одесского Градоначальства.—1.IV-18	52
14. Вѣстникъ Одесского Земства. 17.VII-18	54
15. Газета-Ракета [орган „соціalistovъ-юмористовъ“] 1—3.V-18	59
16. Голосъ Пролетарія. Орган Од. Ком. Р.С.Д.Р.П. (большевиков) [подпольн.].—(26.V)-18	64
17. Голосъ Революції [большевистского направления] 7.IV-18	65
18. Дѣтская Жизнь. (?)	71
19. Земля и Воля [орган лев. с.-р. интернац.] (18.V)-18	76

XVIII

20. Извѣстія Одесского Городскаго Самоуправленія. 15—
(17).III-18 81
21. Извѣстія Одесского Совѣта Рабочихъ Депутатовъ
[с (16).III-19 г.—Рабочая газета]—22.V-18 84
22. Колокольчики [детская газета] 3.III—(1.V)-18 86
23. Красное Знамя. Орган Од. Ком-та партии с.-р. 22.III—(14.V)-18 . . 96
24. Маленький Одесский Листокъ [кадетского направления]—22.V-18 106
25. Маленькая Одесская Новости [мелко-буржуазн. орган ради-
кальн. направления] 107
26. Молодая Украина [изд. „Соціалістичної Просвіти“] 26.V—
30.VI-18 110
27. Молодой Рабочий. Орган Од. Союза Раб. Молодежи IV—V.18 . 112
28. Набатъ [Изд. Од. союза Русских Людей] 25.VIII-18— 115
29. Настоящее и будущее [панславистск. антигерман. направл.] V.18 120
30. Наша жизнь [изд. союза взаимопомощи офицеров] 12.VI—
(13.X)-18 124
31. Наше Слово [изд. Союза учащ. веч. курсов] (IV-18) 126
32. Новая Жизнь. Органъ Внѣпартійныхъ Соціалистовъ. 27—(30).III-18 132
33. Новая Вѣсти [право-социалист. направления] 2—(3).IV-18 134
34. Одесская Брачная Газета. III—(Х)-18 135
35. Одесская Мысль [продолж. газеты „Молодая Украина“]
I.VII—(23.VIII)-18 136
36. Одесская Почта [бурж. орган бульварн. характера] — 137
37. Одесская Почта. Вечернее изданіе— 138
38. Одесская Сваха. (IV-18) 139
39. Одесскій Коммунистъ. Органъ Обл. и Од. Гор. Ком-та КП(б)У
[подпольно] (IX.18) — 140
40. Одесскій брачный Листокъ. (IV-18) — 142
41. Одесскій Листокъ [фактически орган партии к.-д.] 147
42. Одесскій Союзъ Врачей. Органъ проф. Союза. 31.VIII-18— . . 148
43. Одесскій Телеграфъ [бурж., орган антисоветск. напр.] 25.IV-18— 149
44. Одесская Новости [буржуазн. орган радикальн. направления]— . . 151
45. Палестина-Евреямъ. Изд. Гор. Ком-та Сіоністской организаціи
[однодневная] 30.VI-18 154
46. Призывъ [антиукр. и антибольшев. однодневная газета] 31.III-18 . 160
47. Проюгъ. Органъ Общества Промышленниковъ Юга Россіи — . . 164
48. Рабочая Мысль. Органъ Од. Ком-та Объед. Евр. Соц. Раб. Партии
(С.С. и Е.С.) (18.IV-18) 166
49. Рабочий Еженедѣльникъ. Органъ Од. Ком-та „Бунда“.—VII-18 171
50. Революціонный Голосъ. Органъ большевиковъ и лѣвыхъ с.-р.
14—(21).IV-18 174
51. Родная страна [националист. и клерикальная газета монарх. на-
правл.] 21.III-18 — 176
52. Русское Дѣло [ярко-антибольшев. направл.] (12.IX-18) 181
53. Свободная Мысль [панславистского антигерманского напр.]—(III)-18 182
54. Свѣтлый День [газета безработныхъ] IV-18 186

XIX

55. Спросъ и предложеніе. Листокъ об'явлений. 14.V—(2.VIII)-18 . 190
56. Старая Одесская брачная Газета [продолжение „Одесской
брачной Газеты“] VI—VII-18 192
57. Студенческая Газета. Органъ Эконом. Отдѣла Совѣта Студ.
представителей. 1—(14).XI-18 194
58. Торгово-Промышленная Газета 31.VII—(21.IX)-18 199
59. Церковное Слово (18.III)-18 206
60. Южная Мысль [буржуазн. орган радикальн. направления]—(31.VIII)-18 209
61. Южный Рабочій. Органъ Од. Ком-та Р.С.Д.Р.П. [объед.]— 213
62. Яблочко [юморист. буржуазн. газ.] IV—V-18 216
63. Ерец-і-кроел лісроел. Вид. Од. Міськ. Сіоністськ. Ком-ту [Геб-
рейськ. мовою] Одноденна 30.VI-18 221
64. Глок, дер. орган Од. Ком-ту „Бунда“. 2.III—1.V-18 227
- *65. Грінс. V—18—[одноденна газета, націоналіст. напрямку] 439
66. Найе Лебен, дос. [вид. євр. с.-д. партії „Поалей-Ціон“]—(18.VIII)-18 230
67. Odessaer Rundschau. [орган німців-католиків націоналіст. на-
прямку]— 242
68. Odessaer Zeitung [орган німців-лютеран націоналіст. напрямку]— . 243
- Б. Журнали:
1. Наше Село [укр. соціал. напр.] 26.V—(I.XII)-18 269
2. Бомба. Журналъ революціон. сатиры [буржуазн. орган]—(?) 8 276
3. Буржуй [буржуазн. юмористич. журнал]—(VIII)-18 277
4. Восходъ. Еженедѣльникъ искусства. VI—(VII)-18 296
5. Восходъ. Стенограф. журналъ. (?)-18 435
6. Врачебно-санитарная хроника г. Одессы. (VI)-18 297
7. Вѣстникъ Одес. Земства [„демократич.“ направления] 31.VII-18—305
8. Вѣстникъ проф. союза служащихъ парох. и тран-
спорт. предпрятій.—(XI)-18 306
9. Вѣстникъ Финансовъ. Журн. пром., торг., техн. и биржи. XI.18— 307
10. Вѣстникъ 14-го участка подомовой организаціи
г. Одессы. VI—(?) 18 308
11. Голосъ инвалида. X—(?) 18 310
12. Голосъ истины [евангелический журнал] V—(?) 18 311
13. Дивертисментъ [театральный журнал] (?) 18 315
14. Еврейская Мысль [сионистский орган]— 316
15. Еженедѣльникъ Одес. почтово-телеграфн. округа
III—(IX)-18 320
16. Жизнь [кадетского направления] VI—XII-18 322
17. Журналъ необыкновенныхъ приключений. VI—(X)-18 324
18. Журналъ „Универсальная Библіотека“ (?) 18— 327
19. Знамя Труда [Орган профсоюза печатников лево-есеровск. направл.]
IV—(?) 18 331
20. Маккаби [сионистск. направл.]— 348
21. Маленький сатириконъ [бурж. юмористич. журнал] VI—(VII)-18 349

22. Медико-санитарный сборникъ. V—(XI)-18	350
23. Мельпомена [театральный журнал] III-18 —	351
24. Мысль. Органъ совѣта студенч. представ. [орган „демократического студенчества“] (III)-18	356
25. Нашъ союзъ [однодневн. газета профсоюза служащ. кредитн. учреждений] VI-18	362
26. Объединеніе [литературн.-полит. журнал, объединяющий лево-буржуазн. и правосоциалистич. группировки]. (IX)-18	368
27. Обновленіе [гимназический журнал] (?)-18	447
28. Огоньки [литературный журнал] V-18—	371
29. Одесскій Печатникъ IV—(V)-18	373
30. Одесскій Чудакъ [бурж. юмористич. еженедельн.] VII—(?)-18 . .	374
31. Промышленно-техническій дѣятель. (?)-18	380
32. Студія [театральн. журнал] (?)—VIII-18	395
33. Театральный день. V-18 —	397
34. Уголокъ [детский журнал]. XI-18 —	403
35. Фигаро [театральный журнал] V—(XI)-18	404
36. Херсонскія епархіальныя вѣдомости—	405
37. Центродомъ. Органъ ц. к. подомовой организаціи. VII-18	406
38. Шпилька [юмористич. журнал антибольшев. напр.] V—(?)-18 . .	407
39. Южный вѣстникъ аптечного труда. VI-18 —	411
40. Южный кооператоръ —	412
41. Южный Музыкальный вѣстникъ V—(VII)-18	415
42. Южный Огонекъ [литературн. журнал] IV—(VIII)-18	416
43. Южный профессіональный вѣстникъ. V—(X)-18	417
44. Гагіна [журнал присвяч. питанням єврейськ. дитяч. садочку, гебреїскою мовою].—XI-18	418
45. Гашилоах [орган „духовного сіонізму“, гебреїскою мовою]— . .	419
46. Макабі [сіоністського напрямку, гебреїскою мовою] X—XII-20 . .	420
47. Wyzwolenie [Organ Polskiego Komitetu Wykonawczego]—	429
48. Le français pour tous [учбовый журнал]. X—(XI)-18	431

На цей період, що продовжувався 9 місяців, падає 116 назв періодичних видань: 68 газет та 48 журналів, при чому значна кількість нових видань. Із загальної кількості 68 газет тільки 20 перейшли від попередніх періодів, (а саме №№ 12, 18, 14, 16, 17, 18, 19, 21, 24, 25, 36, 37, 41, 44, 47, 49, 51, 53, 60, 61, 66, 67, 68 нашого списку, цеб-то №№ 42, 52, 54, 64, 65, 71, 76, 84, 106, 107, 137, 138, 147, 151, 164, 171, 176, 182, 209, 213, 230, 242, 243 докладного опису). Із 48 журналів—12 (а саме №№ 2, 3, 8, 14, 20, 24, 29, 36, 40, 44, 45, 46, 47 нашого списку, цеб-то №№ 276, 277, 305, 316, 348, 356, 373, 405, 412, 418, 419, 420, 429 докладного опису). Нових назв ми наємо, таким чином, 84 : 48 газ. і 36 журналі.

Для більш детальної аналізи періодичного друку часів австро-німецької окупації цей період треба підрозділити ще на 3 підперіоди, а саме: період Центральної Ради від 13 березня до 30 квітня, період

Гетьманату від 30 квітня до 26 листопаду і перехідний період від 26 листопаду до 18 грудня.

Встановлення Гетьманату відзначилося різким погіршенням стану соціалістичної преси; ще Центральна Рада вживала цензурних ре-пресій: 14 квітня зачинено „Ізвѣстія Сов. Раб. Депутатовъ“, але замісць них вже 16 квітня почала виходити „Рабочая Газета“ з підзаголовком „Органъ Одесского Совѣта Рабочихъ Депутатовъ“, що продовжувала виходити до скінення Центральної Ради. Після ж встановлення Гетьманату припинилися так „Рабочая Газета“, як і „Голосъ Революції“, „Красное Знамя“, „Молодой Рабочий“, „Новая Жизнь“, „Революціонный Голосъ“.

„Голосъ Пролетарія“ (більшовицький) припинив своє існування з самого початку австро-німецької окупації Одеси. Спочатку, при Центральній Раді виходив ще пів-легально „Голосъ Революції“ (лівих-ес-ерів), що замінив також і „Голосъ Пролетарія“, як це зазначено в пізніших підпільних номерах „Голоса Революції“ (див. докладний опис). Через деякий час „Голосъ Пролетарія“ почав знов виходити, але вже в підпіллі (№№ 1, 2), а потім починає виходити, також підпільно, замісць нього „Коммунистъ“.

Рівнобіжно із зникненням лівої преси помічається відродження крайньої правої. Починає виходити „Набать“, видання „Одесского союза русских людей“, „Родная Страна“, видання „с'езда духовенства и мирян Херсонской губ.“, „Русское Дѣло“ та інш.

Знаменна доля української преси за цей період: всього виходило за цей час: 1 український журнал, 5 газет українською мовою; крім того 2 українські газети російською мовою, а саме „Молодая Украина“ та „Одесская Мысль“, що її замінила. Із 5 газет українською мовою „Черноморська Хвиля“ і „Вільне Життя“ виникли при Центральній Раді і при Гетьмані припинили своє існування. Наприкінці гетьманського періоду в Одесі не виходило жодного українського органу, окрім офіційного „Вісника Одеси“, який був продовженням „Вѣдомостей Одесского Градоначальства“.

26 листопаду в Одесі припинилась влада гетьманського уряду (в особі скінутого в цей день градоначальника Мустафіна); влада перейшла до української воєнщини (в особі градоначальника Богдановича, якого призначив на цю посаду командуючий 3-м укр. корпусом), що орієнтувалася на Директорію, яка 14 листопаду повстала в Білій Церкві проти гетьманського уряду. Того ж числа починає виходити газета „Запорожець“ петлюрівської орієнтації і продовжує виходити, але змінює свою орієнтацію „Вісник“. В день перед вступом петлюрівців в Одесу 13 грудня починає виходити „Вільне Життя, Телеграми“. 18 грудня з приходом в Одесу французів „Вільне Життя, Телеграми“ припиняється; „Вісник Одеси“ знову перетворюється в „Вѣдомости Одесского Градоначальства“ російською мовою, і за перші часи французької інтервенції в Одесі нема знову жодного українського органу. (Тільки за де-кілька днів до уходу французів

в зв'язку з зміною орієнтації їх політики—розривом з добровольцями і зближенням з директорією—з'являються „Нові Шляхи“).

Історія української преси за часи революції та громадянської війни свідчить про надзвичайну залежність української преси цієї доби від зміни влад та їх орієнтації.

Для історії цього періоду див. таку літературу:

Сухов, А. Інострanniaя интервенция на Одещине. Истпартотдел Од. Окркома КПБУ. Одесса. 1927, 104 с.

Дашкевич, Б. Н. (С. Николаев). Железнодорожники в период австро-германской оккупации Украины 1918 г. Изд. Ц. К. Ж. Д. М. 1925.

Хаскин. Воспоминания о подпольной организации в Одессе в 1918 г. „Коммунист“ 1922 № 22 стр. 108—111.

Топольский, А. На Украине в эпоху гетманщины (Из истории левых с. р. Украины) „Летоп. Рев.“ 1925, № 2, стр. 36—48.

Крейзель, Ю. Профессиональное движение и австро-германская оккупация. ГИУ. Киев. 1924, 346 с.

Колесников, Б. Профессиональное движение и контр-революция. Очерки професионального движения на Украине. ГИУ. Харьков. 1923.

IV. ПЕРІОД ФРАНЦУЗЬКОЇ ІНТЕРВЕНЦІЇ.

A. Газети:

1. Нові Шляхи 9.III—5.IV-19	7
2. Брачная мысль —	18
3. Вечерний Часъ [буржуазн. орган] 24.I—3.IV-19	40
4. Вечерняя Новости [буржуазн. информ. листок] 6.I—4.IV-19	43
5. Воля Труда. Орг. Од. Фед. Анарх. I—III-19	49
6. Вѣдомости Одесского Градоначальства —	52
7. Вѣстникъ Арmenіи [національн. буржуазн. орган] 15.III-19 —	53
8. Газета для Женщинъ [буржуазн. орган] III—(?)19	58
9. Голосъ Труда [право-социалист. направления] 1—3.I-19	66
10. Дѣло. Органъ Южбюро ЦК партии с.-р. 23—30.III-19	70
11. Ежикъ въ Сметанѣ [буржуазн. юморист., газ.] 4.IV-19	73
12. Искатель Приключений. I-19	85
13. Коммерческий Курьеръ [буржуазн. орган] 29.I-19—(19.III)-19	87
14. Маленькая Одесская Новости [мелко-бурж. орган радикальн. направления]—4.IV-19	107
15. Набатъ [изданіе Союза Русскихъ Людей]—20.I-19	115
16. Наше Слово [буржуазный либеральн. орган] 2—4.IV-19	127
17. Одесская Почта [бурж. орган бульварн. характера]—4.IV-19	137
18. Одесская Почта. Вечерний выпускъ телеграммъ. 3.IV-19	138
19. Одесский Коммунистъ. Органъ Од. Обл. и Гор. Ком-тovъ К.П. (б) У. [подпольно]	140
20. Одесский Курьеръ [буржуазн. орган] 9.I—3.III-19	145
21. Одесский Листокъ [фактически орган партии к.-д.]—5.IV-19	147
22. Одесский Союзъ Врачей. Орган проф. союза—2.III-19	148

23. Одесский телеграфъ [буржуазн. орган антисоветск. направления] (18.I)—8.II-19	151
24. Одесские Новости [буржуазн. орган радикальн. направления]—4.IV-19	151
25. Перо въ спину [буржуазн. юморист. газ.] I—IV-19	156
26. Призывъ [добровольческой ориентации] 20.I—4.IV-19	161
27. Проюгъ. Органъ Общества Промышленниковъ Юга Россіи.—26.III-19	164
28. Путь на съверъ [добровольч. ориентации] 2—3.IV-19	165
29. Рабочее Слово. Органъ Од. Ком-та Р. С. Д. Р. П. [объед.] 3—31.III-19	169
30. Родная Страна [националистич. и клерик. газета монарх. напр.]—4.IV-19	176
31. Россия [монархич.-националист. направл.] 22.I—7.II-19	178
*32. Сучокъ въ глазъ. (?)-19	451
33. Тайны красного флага [ярко-антисоветск. направл.] 24.II—(24.III)-19	198
34. Факель. Органъ „Моревинт“ [комуніст. напрямку, підпільно] (15)—26.III-19	205
35. Южная Мысль [буржуазн. орган радикальн. направления]—16.III-19	209
36. Южная Русь [монархич.-националист.направл.] 22.II—4.IV-19	210
37. Южный Рабочий. Орг. Од. Ком-та Р. С. Д. Р. П.—24.II-19	213
38. Odessaer Rundschau. [орг. німців-католіків, націонал. напрямку] 3.IV-19	242
39. Odessaer Zeitung. [орг. німців-лютер., національн. напрямку] —16.I-19	243
40. Biuletyn № 1 Sztabu Dowodztwa 4-ej Dywizji Strzelców Wojsk Polskich. 22.XII-18	247
41. Legjonista. Pismo żołnierskie. 12.I—2.III-19	249
42. Przegląd Polski [бурж. націоналіст. орган]. 2.II—3.IV-19	251
43. France [орган інтервентів, яскраво антибільш. напр.] 27.II—31.III-19	260
44. La gazette d'Odessa. Organe de l'Entante. 12.XII-18—21.I-19	261
45. La lutte Finale. Organ du groupe internat. des ouvriers Révolutionnaires [анаархістськ. напрямку, підпільно] 5.I—(?)19	262
46. Le Communiste. Organ du partie Communiste [bolchevic] d'Odessa [підпільно] II-19—	264
47. L'Indépendent [інтервентської орієнтації]. 27.III-19	266
48. Herald [інтервентської орієнтації] 21.III—4.IV-19	267

Б. Журнали:

1. Биржевая Извѣстія. XII—II-19	274
2. Благовѣстъ [изд. религиозн. содержания, православн.] II—(?)19	275
3. Вѣстникъ банковъ и промышленности II—(?)19	300
4. Вѣстникъ Одесского земства [„демократич. *направл.]—III-19	305
5. Вѣстникъ финансовъ III-19	307
6. Грядущій день [право-социалистич. направления] III—IV-19	313

7. Еврейская Мысль [сионистск. направл.]—IV-19	316
8. Журналъ О. IV Г. [гимназическ. литературн. журнал] III-19	325
9. Журналъ „Универсалън. библіотека“ [литературн.]—I-19	327
10. Извѣстія импортно-распредѣлит. ком. земскихъ и город. самоупр. и кооперативн. организаций.—IV-19	334
11. Извѣстія Одес. Кредитн. Союза Кооперативовъ. III-19—	335
12. Извѣстія Центросоюза. III-19—	338
13. Искатель приключений.—(?)—I-19	339
14. Кузькина мать. [обывательский юмористический журнал]. I-19	345
15. Листокъ пчеловода I—IV-19	347
16. Маккаби [сионистск. направления]—I-19	348
17. Мельпомена [театральный журнал]—III-19	351
18. Москвичъ [информационный журнал беженцев-москвичей] I—I-19	355
19. Новый Путь [лево-есеровское направл.]—III-19	365
20. Объединеніе [литературно-полит. журнал, объединяющий лево-буржуазн. и право-социалист. группировки]—XII-19	368
21. Огоньки [литературный журнал]—III-19	371
22. Театральный День—I-19	397
23. Театръ и кино—I-19	401
24. Уголокъ [детский журнал]—I-19	403
25. Херсонскія епархіальн. вѣдомости.—II-19	405
26. Центродомъ. Органъ ц. к. подомовой организации г. Одессы.—IV-19	406
27. Эхо [литературн. журнал] (?)—IV-19	409
28. Южный вѣстникъ аптечного труда. XII-18	411
29. Южный кооператоръ	412
30. Гашилоах [орган „духовного сіонізму“, гебреїськ. мовою]—II-19	419
31. Макабі [сіоністич. направку, гебреїськ. мовою]—XII-19	420
33. Ди Box [напрямок близький до „Поалей Ціон“] I—II—IV-19	422
34. Wiadomości Wojskowe [націоналіст. направку] I—(?)19	428
35. Wyzwolenie [Organ Polskiego Komitetu Wykonawczego]—IV-19	429
36. L'international rouge [підпільне комун. видання] I—(?)19	433

Період французької інтервенції був часом концентрації в Одесі антирадянських сил зі всього Союзу, звідки їх вигнала радянська влада. Одеська періодична преса цього періоду повністю відсвітила в собі цю ситуацію, яка відбилася й на становищі лівої преси й на зрості правої монархічної преси, а також преси, що виражала економічні інтереси буржуазії.

Перш за все звертає на себе увагу значний зрист видань крайніх правих політичних угруповань. За цей час виходить „Набатъ“, „Родная Страна“, „Призывъ“, „Россія“ (орган Шульгина) „Южная Русь“, продовження „Россії“, яку закрили французи, „Тайны красного флага“, виразно протирадянський листок.

Одночасно відрізняється ціла група таких видань, як „Коммерческій Курьеръ“, „Проюгъ, органъ промышленниковъ юга Россіи“, „Биржевые Извѣстія“, „Вѣстникъ банковъ и промышленности“, „Вѣстникъ

Финансовъ“. В Одесі знаходить собі при цьому пристановище низка органів, що виходили раніш в інших містах і примушенні були припинити своє існування зі встановленням там радянської влади. Такими органами були „Тайны красного флага“, „Коммерческій Курьеръ“, „Przegląd Polski“, що пересунувся з Київа, і „Наше Слово“, яке видавали в Одесі співробітники колишнього „Русского Слова“, а після „Нашого Слова“, в Москві.

Більшовицька преса загнана в підпілля. Підпільно виходить за цей час „Коммунист“, „Факел“, орган Моревінта (молодого революційного інтернаціоналу). Меншовицька преса існує легально, але підлягає все ж цензурним репресіям: „Южного Рабочего“ зачинено з наказу французької цензури 24 лютого 1919 р., але замість його 23 березня почало виходити „Рабочее Слово“. Праві ес-ери видають в цей час „Дѣло“; цими двома виданнями, та мабуть ще „Голосомъ Труда“, обмежуються видання право-соціялістичних партій за цей час. Відсутні також будь які органи національно-соціялістичних партій. Єврейська преса цієї доби переважно сіоністська.

Оскільки представники Антанти, як інтервенти, взяли участь в громадянській війні, що розгорнулася в СРСР, то боротьба повинна була бути перенесена і до стану інтервентів. Одеса була свідком низки епізодів, що зв’язані з участю інтервентів в громадянській війні; і в пресі зазначеного періоду знайшла собі відгук: з’являється низка органів французькою мовою, з них одні—органи інтервентів „La Gazette d'Odessa, organe de l'Entente“, „France“, „Herald“, „L'Indépendant“, поруч з ними починає виходити низка органів французькою мовою з метою пропаганди поміж інтервентів: „Le Communiste“, „L'International Rouge“, „La Lutte finale“. Ці останні органи, зрозуміло, виходили підпільно.

Поміж періодичних видань цього періоду відрізняється ще одна група органів, а саме видання кооперативні: „Ізвѣстія Одесского Кредитного Союза Кооперативовъ“, „Ізвѣстія имортно-распределит. ком. земскихъ и городск. самоуправл. и кооперативныхъ организаций“, „Ізвѣстія Центросоюза“ и „Южный Кооператоръ“:—у відрізаній від цілого Союзу Одесі починають почуватися труднощі постачання.

Для історії цього періоду див. таку літературу:

Канторович, Вл. Французы в Одессе. Изд-во «Былое», Птг. 1922, 27 с.

Гуковский, А.л. Французская интервенция на юге России (1918—1919 гг.) ГИЗ, М. 1928, 268 с.

Черная книга. Сборник статей и материалов об интервенции Антанты на Украине в 1918—1919 гг. Под. ред. и с предислов. А. Г. Шлихтера. ГИУ, Екатеринослав, 1925.

Марти, Андрэ. Красный флаг над французским флотом (Черноморское восстание) «Моск. Раб.» М. 1928, 208 с.

К истории французской интервенции на юге России. (декабрь 1918—апрель 1919 г.). (С предисловием Д. Кина), «Красный Архив», 1926 № 6, стр. 3—38.

V. ПЕРІОД РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ (4.IV-23 (VIII-19 г.).

A. Газети:

1. Боротьба. Орган Укр. Ком. партії [боротьбистів]	1.V-19—	2
2. Бессарабская Правда. Орган Врем. бессарабск. Ком-та партии Коммунистов [большевиков]	(28.V—12.VII)-19	13
3. Борьба. Орган Од. Ком-та Укр. партии левых с.-р. [борьбистов]	26.VI-19	16
4. Бюллетень Одесского Совета Народного Хозяйства	25.VI—15.VII-19	29
5. Вестник N-ой Дивизии. Орг. Полит'отдела.	4—22.VIII-19	35
6. Вестник Одесского Губфинотдела. Еженед. орг. Фин. Отд. Исполкома Од. Сов. Раб. Деп.	27.V—(22.VII)-19	36
7. Вестник Центропрофа. Еженед. Орг. Од. Сов. Проф. Союзов—	37	
8. Вѣстникъ Арменії [национальный буржуазный орган]—3.V-19 .	53	
9. Гильотина [юмористич. газ. коммун. напр.] IV—(?)-19	60	
10. Голос красноармейца.	13.IV—(15.VI)-19	62
11. За Землю и Волю. Орган Од. обл. Ком-та Укр. партии левых с.-р. [меньшинства]	27.V—(31.V)-19	75
12. Знамя борьбы. Орган Од. Ком-та партии левых с.-р. [меньшинства]	(12.IV)—11.VII-19	77
13. Извѣстія Одесского Совѣта Рабочихъ Депутатовъ	(5.IV)—23.VIII-19	84
14. Красная Деревня. Изд. Од. Ком-та КП(б)У.	11.V—(1.VI)-19	90
15. Красноармейская Звезда.	12.V—(14.VIII)-19	93
16. Красноармейская Правда.	(20.VIII)-19	94
17. Красное Жало [сатирич. газ. коммун. напр.] (IV)—(V)-19	95	
18. Красный Журнал [изд. Од. Военкомата]	V—(?)-19	98
19. Левый эс-эр. Орган Од. Ком-та Укр. партии левых с.-р. [интерн.]	25.V-19	105
20. Одесский Коммунистъ. Орг. Обл. и Од. Гор. Ком-та КП.(б)У.—	140	
21. Одесский Набат. Орган Од. Федерации анарх. групп „Набат“	(12.V)—(16.VI)-19	141
22. Правда Красного Курсанта.	26.VII—(?)-19	159
23. Советская Власть [изд. Од. Исполкома]	7.VI—23.VIII.19	187
24. Комуна [болгарськ. мовою]	1.V—(2.VIII)-19	218
25. Фрилингс фон [комуніст. напр., євр. мовою. Одноденна]	1.V-19	231
26. Комуністише Штим [євр. мовою]	26.VI—23.VIII-19	232
27. Odesas Latweeschu Komunists [латишськ. мовою]	17—(24).V-19	233
28. Lietuvos Komunistos [литовськ. мовою]	15.V—(10.VIII)-19	235
29. Nachrichten für die deutschen Kolonisten [комуніст. напр.]	8.V—(15.VIII-19)	241
30. Wirtschaftsblatt [комуніст. напр.]	12.VI-19	246
31. Комуна [польськ. мовою]	10.IV—(17.VIII)-19	248
32. Comunistul [румунськ. мовою]	19.IV—(26.VII)-19	254
33. Scinteea [комуніст. напр. румунськ. мовою]	3—17.VIII-19	257

Б. Журнали:

1. Анархист. VI—(?)-19	273
2. Бюллетень Од. Губ. Отделения Всеукр. Издательства VIII-19	280
3. Вестник Одес. Губернск. Юридического Отдела. VI—(?)-19	289
4. Вестник Одес. Губ. отдела народн. образования VI—(VII)-19	290
5. Вестник Отдела Управления. V—VIII-19	292
6. Высшая Школа. Бюллетень одесск. сквуза. VII-19	298
7. Журнал социального обеспечения. VII—(?)-19	326
8. Извѣстія одесск. губ. комисариата продовольствия VI—VIII-19	333
9. Бюллетень одесск. кредитн. союза кооперативов—	335
10. Извѣстія Центросоюза —	338
11. Красная молодежь [орган комсомола] V—(?)-19	342
12. Красный смех. Орган революц. сатиры. IV—(?)-19 —	344
13. Областной бюллетень сельскосоюза. VII-19	367
14. Пролетарская культура. IV—VIII-19	378
15. Прометей [литерат. приложение к „Извѣстіям“] VI—VIII-19	379
16. Рабочий кооператор [право-социал. напр.] VII-19	383
17. Служащий. Издан. профсоюза торговово-промышлен. служащих. [право-социал. напр.] IV-19	390
18. Южный кооператоръ —	412
19. Южный медицинский вестник. VII—(?)-19	413
20. Le Drapeau Rouge [комуніст. напр.] VI—(?)-19	430

Періодична преса другого періоду радянської влади в Одесі являє картину, що помітно відрізняється від тої, що становила преса першого періоду радянської влади. На цей раз можна констатувати не тільки скорочення кількості, а також дійсне змінення складу періодичних видань.

Нових видань у цьому періоді виникло 46:29 газет та 17 журналів. Із 20 журналів, що виходили за цей період, таким чином, тільки 3 перешли з попереднього періоду, а саме 3 кооперативних журнали: „Бюллетень одесского Кредитного Союза Кооперативов“, „Извѣстія Центросоюза“, „Южный Кооператор“. Із газет попереднього періоду збереглися тільки 4, а саме: „Борьба“, „Коммунист“, „Извѣстія Совета Рабочих Депутатов“ (що при цьому змінюють напрямок), і „Вѣстник Арменії“. Таким чином, із 4-х назв, які збереглися від попереднього періоду, ми маємо 2 комуністичних органа, 1 ліво-ес-єровськ. і тільки 1 національний буржуазний орган. Решта преси минулого періоду зникла. Припинили своє існування на цей раз не тільки видання крайнє правих партій, як це було за першого періоду радянської влади; на цей раз припинили своє існування всі буржуазні політичні органи, а також органи всіх право-соціалістичних партій. Вся політична фізіономія

преси в цей період різко змінюється. Рівнобіжно зі зникненням буржуазної та право-соціалістичної преси помічається значний зрост комуністичної пролетарської преси.

Поруч зі зростом партійної комуністичної преси необхідно відмітити значний розвиток радянської відомчої преси („Вестник Одесского Губернскогого Юридического Отдела“, „Вестник Губотдела Народного Образования“, „Вестник Отдела Управления“, „Известия Одесского Губернскогого Комиссариата Продовольствия“ і т. і.).

Звертає на себе увагу далі різноманітність національно-мовного складу преси цього періоду. В вищеприведеному списку є видання на 10 мовах: українській, російській, болгарській, єврейській, латиській, литовській, німецькій, польській, румунській, французькій.

Для історії цього періоду літератури ще не має. Дещо дає

Алексеев, И. «Южная группа» ГИУ. Одесса. 1925.

VI. ПЕРІОД ДОБРОВОЛЬЦІВ (23.VIII-1919—8.II-1920).

А. Газети:

1. Боротьба. Орган Губ. Ком-ту Херсонщини Укр. Ком. Партиї (борьбистів) [підпільно] —	2
2. Большая Крокодила [антибольшев. направления] VIII—(?)—18	14
3. Борьба, Орган Од. Ком-та Укр. партии левых с.-р. (борьбистов) [підпільно] —	16
4. Брачная мысль. VIII-19—I-20	18
5. Бѣга и Скачки. 31.VIII—(9.XI)-19	20
6. Бѣшеная Тетка. [буржуазн. газ.] (Х)-19	22
7. Бюллетень Общественного Комитета [антисовет.] 11—22.I-20	26
8. Бюллетень професионального движения г. Одессы [большевистск. подпольно] I—II-20	31
9. Вечерний Курьеръ [бурж. орган бульв. характера] 7—(12).IX-19	38
10. Вечерний Часъ [буржуазн. орган] (12—17).IX-19	40
11. Вечерняя Вѣдомости [добровольч. ориентаций] 20.XI—(9.XII)-19	41
12. Вечерняя Газета [буржуазн. орган] 2.IX—(10.IX)-19	44
13. Вѣстникъ Одесского Градоначальства (7.IX)-19—(22.I)-20	52
14. Вѣстникъ Армени (націон. буржуазн. орган) 8.IX-19—22.I-20	53
15. Вѣстникъ Финансов [бурж.] 6.X—(24.XI)-19	57
16. Грядущий день [право-социалист. напр.] 2.IX—(30.XI)-19	67
17. Дѣло. Орган Од. Ком-та партії с.-р. 26.VIII—11.IX-19	70
18. Единая Русь [националист. орган добров. ориент.] 26.VIII-19—6.II-20	72
19. Коммерческий Курьеръ [буржуазн. орган] 18.IX—(8.X)-19	87
20. Кооперація [однодневная правосоциалист. газ.] 31.XII-19	89
21. Крестьянское Дѣло. [добровольческ. ориент.] 31.VIII-19—12.I-20	103
22. Левый эс-эр орган Од. Ком-та Укр. партии левых с.-р. [интерн.] [подпольно]	105

23. Народное слово. Органъ Од. Ком-та Трудовой Н.-С. партіи 28.VIII—22.XII-19	119
24. Новая Почта [буржуазн. орган радикальн. напр.] 27.IX-19—6.II-20	133
25. [Вечернія] Одесскія Новости [буржуазн. орг. радик. напр.] 17.X-19—5.II-29	107
26. Одесская Почта [бурж. орган бульв. характ.] 26.VIII-19—7.II-20	137
27. Одесский Коммунист. Орган Губ. и Гор. Ком-та КП(б)У [подпольно]—	140
28. Одесский Брачный Листокъ. IX—(Х)-19	143
29. Одесский День [буржуазн. орган радик. напр.] 28.VIII—(1.IX)-19	144
30. Одесский Курьеръ [буржуазн. орган бульварного характера] 22.IX-19—(13.I)-20	146
31. Одесский Листокъ [фактически орган партии к.-д.] 24.VIII-19—7.II-20	147
32. Одесскія Новости [буржуазн. орган радикальн. напр.] 25.VIII-18—7.II-20	151
33. Одесское Слово [буржуазн. орган рад. напр.] (29.VIII)—(8.IX)-19	152
34. Отечество [продолжение газеты „Сынъ Отечества“] 27.I—6.II-20	153
35. Перо въ спину [буржуазн. юмор. газ.] IX—(ХII)-19	156
36. Родная Степь [изд. союза немцев-колонистов, добровольч. ориент.] 16.XII-19—(13.I)-20	175
37. Родное Слово [продолжение газеты „Южное Слово“] 27.I—6.II-20	177
38. Русская Бессарабія [добровольч. ориентации] 21.IX—(24.IX)-19	179
39. Свободное Слово [добровольч. ориентации.] (9.VIII)—(6.IX)-19	185
40. Современное Слово [буржуазн. орган.] 26.X-19—7.II-20	188
41. Сынъ Отечества [монархический орган добровольч. ориентации] 29.VIII-19—26.I-20	197
42. Торгово-Промышленный Югъ [буржуазн. орган] 26.VIII—(29.VIII)-19	200
43. Утро Одессы [буржуазн. орган] 2.IX—(?)—19	201
44. Щеткой по лысинѣ [буржуазн. юморист. газета] (без даты)	207
45. Южное Слово [добровольч. ориентации] 9.IX-19—7.II-20	212
46. Южный Рабочій. Орган Од. Ком-та Р.С.Д.Р.П. 28.VIII-19—7.II-20	213
47. The South Russian News [добровольч. ориентац.] XI-19—1.II-20	217
48. Баркої [сіоністськ. напр., гебрейською мовою] X—XII	222
49. Ундер Ворт [сіоністськ. орган єврейською мовою] IX—I	223
50. Odrodzenie [націоналіст. напр.] VIII—XI	250
51. Zycie Polskie [націоналіст. напр.] I-20	253
52. La Russie Indivisible [добровольч. ориентац.] I-20	263

Б. Журнали:

1. Вісти одеських філій центральних українських кооперативних установ XI-19	268
2. Бомба, журнал революціон. сатири [буржуазн. орган] X-19	276
3. Бюллетень одес. кредитного союза кооперативов	335

4. Бюллєтень профсоюза рабочих печатного дела I-20	287
5. Возрождение [лит.-худож. еженед. антисовет. направл.] IX-19	294
6. Вестник Одобсоюза [добровольческ. ориентации] X-19	299
7. Вестник законовъ (?)	303
8. Еврейская мысль [сионистск. орган] I-20	316
9. Еврейский міръ XII-19	317
10. Извѣстія Центросоюза —	338
*11. Живая Крокодила	443
12. Мельпомена [театральн. журнал] IX—XII-19	351
13. Наша кооперация. Орган „Споживсоюза“ VIII-19	360
14. Новый Журналъ [литератур. еженед. добровольч. ориент.] IX-19	364
15. Областной Бюллєтень Сельскосоюза. X-19	367
16. Объединеніе [литературно-полит. журнал, объединяющий лево- буржуазн. и право-социалистич. группировки] I-20	368
17. Огонекъ [литерат. художеств. журнал лево-бурж. напр.] X-19	370
18. Пробужденіе [детский журнал] X-19	377
19. Рабочій Кооператор [право-социал. напр.] II-20	383
20. Театр и искусство. X-19	398
21. Театръ. XI—XII-19	400
22. Экономическая бюллєтени. XI-19—I-20	408
23. Южный Вестник сельскосоюза. (XI-19)	410
24. Южный кооператор	412
25. Южный мельникъ. X—XI-19	414
26. Монатскјурнал [літературн. журнал єврейською мовою] I-20	423
27. Heimatsklänge [орган німців-колоністів добров. орієнтац.] XII-19	424
28. Vereinsbote [орган німців-колоністів добров. орієнтац.] VIII-19—I-20	425

Із 52 газет цього періоду з раніших періодів перейшли 16 газет, (а саме №№ 1, 3, 4, 10, 13, 14, 17, 19, 25, 26, 27, 28, 31, 32, 35, 46 (нашого списку, цеб-то №№ 2, 16, 18, 40, 52, 53, 70, 87, 107, 137, 140, 143, 147, 151, 156, 213, докладного опису) і з кількості 28 журналів—9 (а саме №№ 2, 3, 8, 10, 12, 15, 16, 19, 24, нашого списку, цеб-то №№ 276, 335, 316, 338, 351, 367, 368, 383, 412 докладного опису). Нових, таким чином, вийшло 37 газет і 19 журналів.

Загальна картина преси за цей період цілком виразна: комуністичні і ліво-есерівські органи загнані в підпілля. Підпільно виходить: „Боротьба“, „Борьба“, „Левый эс-эр“, „Одесский Коммунист“. Право-соціялістична преса представлена трьома офіційними партійними органами, що їх видають місцеві комітети ес-деків, ес-ерів і ен-есів, а саме: „Южный Рабочий“, „Дѣло“, „Народное Слово“, поза тим, такими право-соціялістичними, не партійними органами, як: „Грядущий День“, що його видають колишні співробітники Петербургського „Дня“ і де-кількома право-соціялістичними кооперативними журналами. Решта преси буржуазна. 6 газет із вищенаведеного спису з'являються офіціозами добровольчої влади. Із них „Вѣдомости Одесского Градонаачальства“, є орган більш адміністративно-відомчого

характеру, політичними ж органами з'являються „Южное Слово“, та його продовження „Родное Слово“, „Сынъ Отечества“ (вечерня газета), та його продовження „Отечество“, а також „The South Russian News“, яку видавало англійською мовою те ж видавництво: „Русская Культура“, що видавало 4 вищезазначених газети.

Різноманітність національно-мовного складу преси знов помітно зменшується. Українська преса майже відсутня: 2 кооперативних журнали, жодної газети. В єврейській пресі домінують органи сіоністського напрямку.

Зростає кількість кооперативних видань: в звязку з труднощами в постачанні, що продовжуються і весь час збільшуються, збільшується значення кооперації:

Для історії цього періоду див. таку літературу:

- Хворостин, Ал. «Под знаком Антантовской «цивилизации».
Ингулов, С. В Деникинской контр-разведке. Протоколы. Испарт Од. Окркома КП(б)У, Одесса. 1927, 31 с.
Малый, М. Деникинщина и рабочие. «Пролет. Рев.» 1924. № 5, стр. 64—85.
Ингулов, С. Записки об Одесском подполье. «Коммунист». 1920. № 2, стр. 5, 7.
Колесников, Б. Профессиональное движение и контр революция. Очерки профессионального движения на Украине. ГИУ. Харьков. 1923.

VII. ПЕРІОД РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ (8.II-20—31.XII-21).

A. Газети:

1. Більшовик. Видання Од. Губкому КП(б)У. 16.IV-20—	1
2. Боротьба. Орган Обл. Ком-ту Укр. Ком. Партиї Комуnistів-боротьбистів Херсонщини.—(10.IV-20)	2
✓ 3. Большевик. Издание Од. Губкома КП(б)У. 10.III-20—(24.V)-21	15
4. Борьба. Орган Од. Обл. Ком-та Укр. Партии левых с.-р. [борьбистов].—(14.VIII)-20	16
5. Буревестник. Коллегия пропаганды соц. сознания при об'един. анарх. организац. г. Одессы. 14.II—(?)-20	19
✓ 6. Бюллєтень Одесского Губсоюза. 25.VI—15.VII-21	27
✓ 7. Бюллєтень Одесского Потребительного Общества—ОПО. 7.XI-20—(6.VII)-21	28
✓ 8. Бюллєтень Одесской Губпятерки по Борьбе с кулацким Засилием и Недосевом Полей. 15.I—(?)-21	30
✓ 9. Бюллєтень Центрального Информационного Отдела Одесского Губнаробраза. 1.IX—(?)-21	34
10. Вісти Одесської Губерніальної Чрезвичайної Слідчої Комісії. 21.II—(10.III)-20	46
11. Вопросы Продовольствия. Питання про харчування. Орган Особ. Губ. Воен.-Прод. Комиссии. 24.III—(21.VII)-20	50
✓ 12. День Отчета. Однодневная газета Од. Совета раб. и красноарм. деп. 1.I-21	68

13. Жизнь Красного Моряка. Листок Литколлегии Морбазы (15.II)—(22.III)-21 74
14. Известия Одесского Совета Рабочих и Красноарм. Деп. Одесский Коммунист. Орган Губ. и общегор. Ком-та КП(б)У [однодневная] 19.IV-20 78
15. Известия Одесского Уездного Революционного Комитета и Известия Одесского Уездного Исп. Ком-та сол., крест., раб. и красноарм. деп. (30.III)—(20.X)-20 79
16. Известия Одесского Военно-Революционного Комитета [и их продолжения под разными названиями] 8.II-20 84
17. Коммунистический Интернационал. Однодневная газета, посвящ. II Конгр. III Интернационала. 18.VII-20 88
18. Красная Звезда. Орг. Полит. Отд. Н-ой Стрелк. Див. 17.II—(30.V)-20 91
19. Красная Оборона. Орган Политпросвета Одесск. Губвоенкомата и Политбюро поарм. Реввоенсовета. 6.VII-20 92
20. Красный железнодорожник. Орг. Полит. Отд. Од. Ю.-З. ж. д. 4.IV—21.X-20 97
21. Красный Мормил. Бюл. Полит. Секретариата Черно-Аз. Обл. Войск ВЧК по Водмил. (28.VII)-21 100
22. Красный Черноморско-Азовский Флот. Орг. Политупр. Морск. Сил Черн. и Аз. Морей. 7.IX—8.XII-20 101
23. Левый эс-эр. Орг. Од. Ком-та Укр. Парти. Лев. С.-Р. [интерн.] 15.II-20 105
24. Международный Юношеский День. Однодневн. изд. Од. Губ. Ком-та Ком. Союза Мол. Укр. 4.IX-21 109
25. Молодой Крестьянин. Орг. Од. Губ. Ком. Союза Раб.-Крест. Мол. Укр. VI-20 111
26. Молот. Изд. Од. Губ. Отд. Всеукриздана, 12—19.X-20 113
27. Моряк. Орг. Од. Район. Ком-та Всерос. Союза Раб. Водн. Трансп. 19.VII-20— 114
28. На Защиту Революции, трудащиеся всех национальностей. Однодневн. газ. Агитотд. Од. Губкома КП(б)У. 5.VII-20 116
29. На Помощь. В Пользу Голодающих. Изд. Од. Профсоюза полиграф. произв. Однодневная газ. 15.VIII-21 117
30. На помощь фронту. Однодневная газета. Изд. Од. Губ. Отд. Всеукр. Гос. Издат. 25.X-20 118
31. На Хлеб. Однодневная Газета Южн. Тов-ства Писателей в пользу голодающих. 29.VIII-21 121
32. Начало. Пробный ном. 1-го вып. курсантов секции газетн. техники при школе Сов. Строительства, организ. „Одукроста“. (15.IX)-20 122
33. Наша Газета. Пробный номер Курсант. Школы газетн. работн. при „Югукроста“. 13—(17).V-21 123
34. Неделя Большого и Раненного Красноармейца. Однодневная газ. 5.VII-20 129
35. Неделя Продовольствия. Изд. Информ.-Издат. Отдела при организ. и Полит. Опредомгуба. 13.VI-20 130

36. Одесский Коммунист. Орг. Обще-Гор. Ком-та партии—5.IX-20 140
37. Одесский Набат. Орг. об'единенных Анарх.—16.II-20 141
38. Первомайский Субботник [коммунист. напр.] 1.V-20 155
39. Печатник—Красноармейцу. Однодневная газета. 18.IV-20 157
40. Плуги и Молот. Продовольств. газета для крестьян. III—(V)-20 158
41. Продовольственный Месяц. Изд. Информ.-Издат. Отд. при Организ. и Полит. Управл. Опредомгуба. 24.VI—(27.VII)-20 162
42. Профессиональная Жизнь. Еженед. Орган Сов. Проф. Союзов гор. Одессы. 22.III-20—14.XI-21 163
43. Рабочая Правда. Орг. Проф. Союза Стройт. Раб. 29.II—(?)-20 167
44. Рабочее Дело. Еженед. Орг. Раб. Кооп-ва Одессы и Обл. 4—(11).IV-20 168
45. Станок. Ежедневная Газ. Од. Сов. Раб. Деп. и Губпрофсовета 191
46. Стенная Газета Роста. 18.II—(6.III)-20 193
47. Югроста. Изд. Южн. Обл. Отд. Всеукр. Бюро „Роста“. 6.IV—24.IX-21 208
48. Южный Транспорт [коммунист. напр.] 23.X-20—(18.IX-21) 214
49. Юный Профработник. Однодневн. изд. Од. Губ. Ком. Ком. Союза Мол. Укр. 3.IX-21 215
50. Комуністише югент-штим. Одноденна газета. Орг. Од. Губкому та Губбюра Євсекції при КСМ. 6.XI-21 228
51. Комуністише Штим. Орг. бюра Євр. Секц. Міськ. та Губерн. Ком-ту КПБУ. 14.II-20—(22.X)-21 232
52. Юнгер Арбетер, дер. Орг. Од. Бюра Євр. Секції Комсомолу 26.III—(22.V)-20 229
53. Sinotays. Odessas latweeschu agitazijas nodalas isdewums. (14.VII-20) 234
54. Der Leuchtturm. Org. der deutschen Abt. beim Gubkomsomol. 18.IV—(22.II-21) 236
55. Der Pflug. Organ der deutschen Abt. des Odes. Gouvernementskomitee der K.P.(B)U. 16.IV—(30.IX-21) 237
56. Frauenbeilage für № 44 der „Nachrichten“ 5.III [одноденний] 238
57. Nachrichten des Odessaer Gouvernements-Revolutions Komitees. 16.III-20—(9.IV-2) 240
58. Jugendbeilage für n 43 der „Nachrichten“ 26.II-21 [одноденний] 239
59. Offizielle Nachrichten der deutschen Sektion bei der Verwaltungs-abteilung des Odess. Gubispolkoms (24—31.VIII)-21 244

Б. Журнали:

1. Вісти Одеськ. філії центральн. українськ. коопера-тивн. установ—III-20 268
2. Наша кооперація. Орган „Споживкоопу“—III-20 360

3. Аврал. Орган полит. отдела Черноморск. флота. VIII-20	271
4. Бюллетени Опредкомгуба. X-20—II-21	278
5. Бюллетень об'ед. под'отдела статистики труда. XII-20	279
6. Бюллетень одес. губ. союза потреб. об-в. VIII—XII-21	281
7. Бюллетень одес. губ. союза промысл. кооперативов. XI-21	282
8. Бюллетень одес. губ. статистич. бюро. IX-20	283
9. Бюллетень од. губ. отдела профсоюза полиграф. производства. IV-21	284
10. Бюллетень од. губ. посевной комиссии. II—VI-21	285
11. Бюллетень отдела Управления одес. Губисполкома. XI-21	286
12. Бюллетень Черномортрана. VII—VIII-21	288
13. Вестник од. губ. отдела народного образования. VI-20—VIII-20	290
14. Вестник одес. губ. отдела рабоче-крест. Инспекции IV-20—VIII-20	291
15. Внутренний двухнедельник [Бюллет. уполномоч. Наркомвнешторга] XI-21	293
16. Воин революции. IX—X-21	295
*17. Восход (стенограф. журнал) 21	435
18. Губернское рабочее бюро г. Одессы. I-21	314
19. Единое хозяйство [орган экономсовещания] V-21	319
20. Журнал чистого и прикладного знания. 21	328
21. Известия Одес. кредитн. союза кооперативов. V-20	335
22. Известия Центросоюза. V-20	338
23. Известия Ц.К. од. губ. союза охотников. XI-21	332
24. Коммунист. Орган од. Губкома КП(б)У. VIII-20	341
25. Красный октябрь [прилож. к № 577 „Известий“. XI-21]	343
26. Лава [литерат.-полит. журнал коммунист. направл.] VI—VII-20	346
27. Народное просвещение [изд. Од. Губено и просокульта] VI-21	357
28. Народное хозяйство [орган Совнархоза] VI-20—I-21	358
29. На страже революции [орган ком'ячейки Ч.К.] X-21	359
30. Новая продовольственная политика. IV—V-21 [изд. Опредк.]	363
31. Облава, журнал красной сатиры. VII—VIII-20	366
32. Одесский губсовнархоз. IX-21	372
33. Профессиональная жизнь. XII-21	387
34. Раненый красноармеец [однодневн. журнал] IX-21	386
35. Сборник одес. коммунального хозяйства. VI-20—IX-21	388
36. Советское строительство. Орг. Од. Губисполк. VI-20—XII-21	391
37. Современная медицина. XII-21	392
38. Статистический вестник [орг. Губстатбюро] X-20—XII-21	393
39. Театральный бюллетень. X-21—XII-21	396
40. Театруд [театральн. журнал] IV-21—VI-21	399
41. Южный вестник сельского союза. VII-20	410
42. Южный кооператор. VII-20 —	412

*43. Деридишер арбетер. Орг. парт. евр. с.-д. „Поалей-Ціон“ 10.I-20.	440
*44. Деридишер комунист—Орган евр. ком. партії „Поалей-Ціон“ II—VII-20	441

Еволюція, що помічається при сопоставленні періодичної преси другого періоду радянської влади з пресою першого радянського періоду одержує тут своє завершення. Періодична преса цього періоду повністю відновляється; від преси безпосередньо попереднього періоду майже нічого не залишається. Деякий наступний зв'язок існує тільки з пресою попереднього радянського періоду. Із 59 газет тільки 9 перейшли з попередніх періодів (з саме №№ 2, 4, 16, 23, 27, 36, 37, 43, 51 нашого списку, цеб-то №№ 2, 16, 84, 105, 114, 140, 141, 167, 232 докладного опису). При чому №№ 2, 4, 36 „Боротьба“, „Борьба“, „Одесский Коммунист“, виникнувши при попередньому періоді радянської влади, при добровольцях виходили підпільно. Інші 6 газет також перейшли із радянського періоду і при добровольцях зовсім не виходили. Із 44 журналів, таких що виходили за час попередніх періодів, тільки 7 (а саме №№ 1, 2, 13, 21, 22, 41, 42 нашого списку, цеб-то №№ 268, 360, 290, 335, 338, 410, 412 докладного опису), при чому № 2 „Ізвестия Одесского Губотдела Наробраза“, є продовження видання радянського періоду; інші 6—видання кооперативних установ—проіснували приблизно тільки 2 місяці до ліквідації в березні місяці 1920 р. кооперативної мережі і утворення єдиної кооперативної організації.

Політична преса цього періоду вся радянська, переважно комуністична, частково ліво есерівська (2 органи). Дуже значний розвиток має державна відомча преса: значна частина, особливо журналів, є як це видно із списку, видання радянських установ. Приватні видавці зникають зовсім.

Знову, як і за попередній радянський період, значна кількість видань виходить ріжними мовами. З'являється українська радянська преса: окрім „Боротьби“, виникає „Більшовик“, що його видає українською мовою рівнобіжно з російськими виданнями Одеський Губком. Виникає також знову преса нацменшостів, що її складають головним чином періодичні видання німецькою та єврейською мовами; їх видають місцеві партійні та радянські організації.

В той час, як в попередні періоди радянської влади, які були дуже короткі і зв'язані з загостrenoю громадянською війною, крива, що визначала кількість періодичних видань, падала, на цей раз вона зростає. За даний період, правда, протягом майже 2 років, ми маємо 94 назви періодичних видань. На зміну буржуазній та право-соціалістичній пресі, що припинила своє існування, приходить нова радянська преса.

Після огляду преси за періодами є доцільне дати зведеній опис і статистичну аналізу преси за все п'ятиріччя в послідовності періодів, що один другого зміняли.

Ясну картину взаємовідносин преси ріжких періодів, кількости назв, що переходили з одного періоду до другого і тих, що наново виникали в кожному періоді, дає таблиця № 1.

ТАБ

Спiввiдношення нових видань з тими,

	Тимчасовий уряд та пере- ходова доба			Радвлада								
				Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом
	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом
Залишились від попередніх часів	13	13	26	21	10	31						
Нові	59	32	91	7	2	8						
Разом	72	45	117	28	12	40						

Примітка до табл. 1. Під виданнями, що залишились від попередніх часів, розумівагалі виники в один із попередніх періодів.

У всі періоди, за винятком коротенького першого радянського періоду, кількість нових видань, що в цьому періоді виники, значно перебільшує кількість видань, що перейшли із попередніх періодів. Цей розрив не такий чіткий при переході від австро-німецької окупації до французької інтервенції; він особливо різкий при переході до другого і третього радянського періоду, але взагалі в цілому весь вищеперелік цифровий матеріал свідчить про те, що кожний з пе-ріодів, який визначався зміною влади, мав свою пресу. Таким чином, повністю віправдається наш розподіл періодичної преси за пе-ріодами.

При такій залежності від зміни влад, в умовах громадянської війни, періодичні видання звичайно не могли бути особливо довго-вічні. Протягом 2-х календарних років виходило 55 газет і 22 журнали; тільки 11 газет і 8 журналів—протягом 3-х років, 6 газет і 1 журнал—протягом 4-х років, тільки 1 газета і жодного журнала протягом всього п'ятиріччя. (За підрахунками, що їх опубліковано в „Праці Од. ЦНБ“ т. 1, стор. 178).

Єдина газета, що виходила з 1917 по 1921 р. включно це „Із-вестія“ які тільки формально були одною газетою, тому що за цей час вони не раз зміняли назву („Ізвестія Совета Рабочих и Солд. Депутатов“, „Ізвестія Военно-Революціонного К-та“, „Вісти“, „Рабо-чая Газета“ і т. і.), (див. докладний опис № 84), напрямок (від есерів-ського-меншовицького до комуністичного); часом виходили під-пільно (під час франц. інтервенції) і іноді (під час австро-німецької окупації, французької інтервенції і при добровольцях) зовсім припинялися.

6 газет і 1 журнал, які виходили протягом 4-х років, себ-то най-більш сталі після „Ізвестій“ видання це були: „Одесский Листокъ“, „Одесские Новости“, „Маленькая Одесская Новости“, „Одесская Почта“, „Вѣдомости Одесского Градоначальства“, „Одесский Комму-

нист“, журнал „Южный Кооператоръ“. Особливо сталими, таким чином, були і найдовше проіснували, відновляючися і після закриття ті ви-дання, яких було найдавніше засновано і яки мали вже певні кола

ЛИЦЯ 1

що перейшли від попередніх періодів

Австро-нім. окуп. та переходова доба			Французька інтер- венція			Радвлада			Добровольці			Радвлада		
Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом
20	12	32	16	18	34	4	3	7	16	9	25	9	7	16
47	36	83	31	17	48	29	17	46	36	19	55	51	38	89
67	48	115	47	35	82	33	20	53	52	28	80	60	45	105

уються не тільки ті, що безпосередньо видавались в попередній період, але також й ті, що

читачів: „Одесский Листокъ“, який виходив з 2.VIII-1872 р., під наз-вою „Одесский Листокъ Объявленій“ і з 30.XI-1880 р. під назвою „Одесский Листокъ“, „Одесскія Новости“, які виходили з 1.XII-1894, „Вѣдомости Одесского Градоначальства“, які виходили з 1867 р. і відігравали роль офіційного органу при всіх владах за винятком радянської. Значний стаж, значну сталість мав також журнал „Южный Кооператоръ“, що виходив з 1912 р. і видавався за постановою 3-го Од. З’їзда „Представників Дрібного Кредиту“. Дуже значним фактором, що визначав сталість органу була його матеріальна міцність, перш за все наявність власної друкарні. Дійсно, власні друкарні мали всі вищезазначені газети.

Особливо треба зупинитися на історії одного видання—„Одес- ского Коммуниста“ (що спочатку виходив під назвою „Коммунист“). Він не мав і не міг мати довгого минулого і однак завоював собі певні шари читачів і виявив сталість і життезадатність при дуже не- сприятливих умовах. Він мав свою друкарню, але ця друкарня часом містилася в катакомбах. З № 1-го по 22-й включно виходив в під-піллі, і опис відповідних номерів зроблено за макулатурними примір- никами, яких знайдено в підпільній друкарні в катакомбах. З № 130—131 до 148 включно „Одесский Коммунист“ вдруге виходив в підпіллі і тільки з № 149 остаточно встановляється його легальне існування. Не дивлячись на те, що його було загнано в підпілля та взагалі на тяжкі умови, „Коммунист“ все ж таки проіснував протягом цілого періоду, починаючи з 1918 р.: за „Коммунистом“ стояла комуністична партія.

Як можна бачити з вищеперелікого, лише небагато з органів в трудніх умовах громадянської війни та зміни влад виявили таку сталість; більшість з них були надзвичайно короткотермінові.—

Аналізуючи склад преси, що її описано в цьому виданні, доцільно буде зупинитися на аналізі її національно-мовного складу.

Повну картину розподілу періодичних видань за мовами та за періодами дає таблиця № 2:¹

ТАБ
Розподіл преси кожного

Якою мовою	Царат			Тимчасовий уряд та переходова доба			Радвлада		
	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом
Російською	10	12	22	54	37	91	24	9	33
Українською	—	—	—	3	1	4	—	—	—
Єврейською	1	—	1	4	1	5	1	—	1
Гебрейською	—	—	—	—	2	2	—	2	2
Німецькою	—	—	—	3	1	4	2	—	2
Польською	—	1	1	1	2	3	—	1	1
Болгарською	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Сербською	1	—	1	1	—	1	—	—	—
Румунською	—	—	—	3	—	3	1	—	1
Латиською	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Литовською	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Англійською	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Французькою	—	—	—	1	1	2	—	—	—
Грецькою	1	—	1	2	—	2	—	—	—
Разом	13	13	26	72	45	117	28	12	40

Облік числа різних видань різними мовами (без розподілу за періодами та зв'язаного з цим кількаразового учоту тих самих видань) дає таблиця № 3.

ТАБЛИЦЯ 3
Розподіл преси по мовах

Якою мовою	Газет	Журналів	Разом
Російською	210	151	361
Українською	11	4	15
Єврейською	12	5	17
Гебрейською	2	3	5
Німецькою	11	3	14
Польською	7	3	10
Болгарською	1	—	1
Сербською	1	—	1
Румунською	5	—	5
Латиською	2	—	2
Литовською	1	—	1
Англійською	1	—	1
Французькою	8	4	12
Грецькою	2	—	2
Разом	274	173	447

¹ Відповідні відомості за роками є в статті «Періодичні видання в Одесі за роки 1917–21». — «Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки», т. I, стор. 180

Всі ці таблиці, що їх збудовано за мовною ознакою, не дають зовсім точної картини національного складу преси тому, що низка

ЛИЦЯ 2
з періодів по мовах

Австро-нім. окуп. (Центр. Рада, гетьманат, директ.) та перех. доба			Франц. інтервенція			Радвлада			Добровольці			Радвлада		
Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом
56	42	98	35	29	64	22	19	41	45	24	69	48	41	89
5	1	6	1	—	1	1	—	1	1	1	2	2	2	4
3	—	3	—	1	1	2	—	2	1	1	2	3	2	5
1	3	4	—	2	2	—	—	—	1	—	1	—	—	—
2	—	2	2	—	2	2	—	2	2	2	6	—	—	6
—	1	1	3	2	5	1	—	1	2	—	2	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
67	48	115	47	35	82	33	20	53	52	28	80	60	45	105

національних органів (єврейських, німецьких, вірменських і навіть українських) виходили російською мовою.

На долі національної преси за роки революції та громадської війни варто зупинитися окремо. Перш за все—преса українська. Всього за 5 років вийшло 17 укр. видань: 13 газет и 4 журнали. Із них 2 газети: «Молодая Украина» і «Одесская Мысль», що змінила «Молоду Україну» виходили російською мовою,¹ решта українською мовою.

Точну картину розподілу цієї преси за періодами дає таблиця № 4 (див. стор. XL і XLI).

Коли не включати двох, надзвичайно короткотермінових та не чисто політичних, кооперативних журналів: «Вісти Одеської Філії центральних українських кооперативних установ» і «Наша Кооперація», що почали виходити друком при добровольцях і які при радвладі проіснували не більш двох місяців (1–2 кн.), то щодо всієї іншої української преси ми маємо надзвичайно чітку картину повного розриву між пресою різних періодів. Кожне видання мало

¹ «Молодая Украина», та «Одесская Мысль», яка заступила ІІ місце. видавались тим самим видавництвом, що й «Вільне Життя», яке виходило друком в той самий час (Видавництво «Соціалістична Просвіта»), для того, щоб «дать двум категориям читателей,—как денационалізованним українцам, так и не українцам... об'єктивную и возможно более полную картину всего, что касается возрождающейся Молодой Украины».

певну політичну орієнтацію, спиралося на певну владу і після зміни цієї влади сходило зі сцени.² Винятком є „Боротьба“, що виникла під час другого радянського періоду: вона виходила й при добровольцях, звичайно, в підпіллі, і з поверненням радянської влади до Одеси поновила своє легальне існування. Можна зазначити далі відсутність політичної української преси під час панування добровольчої

ТАБ

Період	1	2	3
Влада	Тимчасовий уряд 12.III-17—18.I-18	Радянська влада 18.I-18—13.III-18	Австро-німецька окупація 13.III-18—14-XII-18
Га з е т и	1) Український Ви- борець (2—6.VIII-1917 р.) 2) Салдатська Думка (4—29.VIII-1917 р.) 3) Рідний Курінь (19.IX-1917—14.I-1918 р.) 5) Херсонщина (6—12.I-1918 р.)	— — — —	1) Чорноморська Хвіля (24.III-1918 р.) 2) Вільне Життя (31.III до 10.IX-1918 р.) 3) Вісник Одеси (12.IV до 18.XII-1918 р.) 4) Запорожець (26.XI-1918 р.) 5) Молодая Україна (26.V до 30.VI-1918 р.) 6) Одесская Мысль (1.VII до 23.VIII-1918 р.)
Журнали	1) Українське Слово (31.III—12.X-1917 р.)	--	1) Наше Село (26.V—3.XI-1918 р.)

влади й майже повну її відсутність протягом французької інтервенції. „Нові шляхи”, єдиний український орган останнього періоду, виник незадовго перед відходом французьких інтервентів (24.III), але ж він

2 Додаткові дані про історію української преси, що підтверджують вищезазначену думку, див. в відділі про пресу часів австро-німецької окупації. Іноді цей відхід зі сцені був примусовим, так, «Вільне Життя» й «Молодая Украина» були закриті цензурою за опозицію гетьманському урядові. Детальніші відомості про українську пресу 1917—1921 р. див. Варнеке О. Б., «Українська періодична преса в Одесі 1917—1921 рр.» «Записки Укр. Бібліогр. Т-ва в Одесі» № 2—3.

проіснував тільки 11 днів та з приходом радянського уряду припинив своє існування. При радянській владі за перший короткотерміновий період також не було жодного українського політичного органу, але під час другого періоду починає виходити „Боротьба“, а в третьому періоді в 20—21 рр. до „Боротьби“ приєднується „Більшовик“. Ця незначна кількість видань українською мовою при радянській владі за

ЛИЦЯ 4 *преси за періодами*

4	5	6	7
Французька інтервенція 18.XII-18—4.IV-19	Радянська влада 4.IV-19—23.VIII-19	Добровольці 23.VIII-19—8.II-20	Радянська влада 8.II-20—31.XII-21
1) Нові Шляхи (24.III—5.IV-1919 р.)	1) Боротьба (1.V до 23.VIII- 1919 р.)	1) Боротьба (23.VIII-1919 до 8.II- 1920 р.) [виходила в підпіллі]	1) Боротьба (8.II—10.VI-1920 р.) 2) Більшовики (16.IV-1920—31.XII- 1921 р.)
—	—	1) Вісти Од. Філії Цент. Укр. Кооп. Установ. (XI-1919—I-1920 р.) (№ 1—XI-1919 р.) (№ 2—XII-1919 р.) 2) Наша Коопер. (I-1920 р.)	1) Вісти Од. Філії Цент. Укр. Кооп. Установ. (II—III-1920 р.) № 3—5—1.III-1920 р. 2) Наша Коопер. (II—III-1920 р.) (№ 3—II-20 р.) (№ 4—5.III-1920 р.)

цей час пояснюється—як це з достатньою перекональністю показав дальший період—не тим, звичайно, що радянська влада шла шляхом русифікації та обмеження національної преси, а тим, що українська національна преса, що існувала до того часу, була пресою певного соціального групування з певною соціально-політичною ідеологією (дрібно-буржуазна, право-соціалістична). Цю національну українську пресу при радянській владі було засуджено.

Розвиток української преси, але вже радянської, повинен був бути зв'язаним з великим соціально-політичним зрушенням; до

того часу, поки його не було здійснено, певна прогалина була неминуча.

Більш значною по кількості ніж преса українська була за ці роки в Одесі єврейська преса. За п'ять років з 1917—21 рр. в Одесі вийшло 35 періодичних видань (з них 5 одноденні): 18 газет і 17 журналів. З них єврейською мовою—17 (12 газет і 5 журналів), староєврейською—5 (2 газети та 3 журнали), російською мовою—13 (4 газети, з яких 2 одноденні, і 9 журналів).

За політичним напрямком преса ця розподілялась так:

	Газети	Журнали	Разом
Комуністична	5	—	5
Бунд	3	1	4
Об'єднан. євр. соц. парт.	2	—	2
«Поалей-Ціон» [комуніст.]	—	1	1
» [с.-д.]	1	3	4
» [радикали]	—	1	1
Сіоністи	4	6	10
Позапарт. буржуазна	3	5	8

Відомо, що в 1915 р. єврейську пресу заборонило було військове командування. В нашому розпорядженні є копія обіжника, що передовується в Одеському Краєвому Архіві (Фонд „состоящего при министерстве внутренних дел старшего инспектора литографий и т. п. заведений и книжной торговли в г. Одессе“), якого знайшов і ласкаво передав нам С. Я. Боровой. Подаємо цього обіжника повністю:

М. В. Д.
Главное Управление
по
Дѣламъ Печати
9 Июля 1915 г.
№ 7050

Секретно.

Одесскому временному комитету

по дѣламъ печати.

Главное Управление по дѣламъ печати увѣдомляетъ Одесскій Временный Комитетъ по дѣламъ печати, что Главнокомандующій арміями Юго-Западнаго фронта, въ виду полученія не подлежащихъ сомнѣнію свѣдѣній о томъ, что еврейская печать и корреспонденція на еврейскомъ языкѣ въ значительной мѣрѣ способствуетъ шпіонажу, приказалъ воспретить выходъ и распространеніе газетъ, издающихся на еврейскомъ языкѣ.

И. д. Начальника Главного Управления
по дѣламъ печати (А. Катенинъ).

В наслідок вищезазначеного наказу військового командування майже вся єврейська преса припинила своє існування. Одним з дуже небагатьох винятків була газета „Унзер Лебен“, редакторові якої вдалося виклопотати дозвіл на продовження своєї газети. Газета ця, що виходила з 1907 р. спочатку в Варшаві, була після 1915 р. і до революції одною з небагатьох в Росії і єдиним в Одесі друкованим органом єврейською мовою.

Зі скиненням царата і закінченням заборони на єврейську пресу, в епоху тимчасового уряду спостерігається особливо великий зрост єврейської преси в Одесі. Відновлюють свій вихід органи, що їх закрито в 1915 р., наприклад, журнал „Гашилоах“, що видавався в Одесі з 1907 р. (до того з 1896 р. до 1903 р. в Берліні; з 1903 р. по 1905 р. в Кракові). Виникають і нові видання. Разом за цей період в Одесі виходить 5 газет (4 єврейською мовою і 1—російською) і 11 журналів (з них 1 єврейською, 2—староєврейською і 8—російською мовою). Більшість органів цього періоду право-соціалістичні (Бунд, „Поалей-Ціон“) і сіоністські. В дальші періоди кількість єврейських періодичних видань дуже падає; особливо сталою виявляється преса сіоністська. Вона займає пануюче становище до встановлення Радянської Влади.¹

Комуністична єврейська преса бере свій початок з 2-го радянського періоду (2 газети) і продовжується в 3-му періоді (4 газети).

Німецьких видань виходило за п'ятиріччя 13 (8 газет і 4 журнали і 1 орган „Vereinsbote“, що спочатку виходив як журнал, а потім як газета). З цих 13 видань 2 виходили російською мовою [„Еженедельник“, що деякий час (при тимчасовім уряді) виходив одночасно російською і німецькою мовою і „Родная Степь“, що виходила російською мовою при добровольцях]; решта виходила німецькою мовою.

За періодами ці видання розподіляються так:

	Газети	Журнали
Період тимчасового уряду та переходова доба	3	2
” 1-ої Радянської влади	2	—
” австро-німецької окупації та переходова доба	2	2
” французької інтервенції	2	1
” 2-ої Радянської влади	1	—
” добровольців	2	1
” 3-ої Радянської влади	3	—

Спочатку війни в осені 1914 р. всі німецькі органи, що виходили в Одесі: „Odessaer Zeitung“, що виходив з 1861 р., „Deutsche Rund-

¹ За періодами єврейські видання розподілялися так:

	Газети	Журнали
Період тимчасового уряду та переходової доби	5	11
” Радвлади	2	4
” австро-німецької окупації та перех. доба (Центр. Рада, гетьманат та Директорія)	8	5
” франц. інтервенції	—	4
” Радвлади	2	—
” добровольців	2	3
” Радвлади	4	2
За роками:		
1917	4	11
1918	8	6
1919	4	7
1920	4	5
1921	2	—

schau“, що виходив спочатку в Саратові і з 1901 р. в Одесі (з додатком „Clemens“), „Christlicher Volksbote“ і інші були закриті. Відновилися вони лише після революції, при тому спочатку російською мовою і тільки пізніше (приблизно з серпня міс.) німецькою мовою. Спочатку виходила одна газета („Vereinsbote“), потім „Odessaer Zeitung“ і „Odessaer Rundschau“. Дві останні газети видавалися приватними особами і відбивали інтереси місцевої німецької інтелігенції, духівництва і пануючих тоді шарів місцевих німецьких колоній; обидві націоналістичні і конфесіональні (одна, перша—лютеранська, друга—католицька). Решта, до появи радянських німецьких органів, була по суті одним органом: одне видання приходило на зміну другому, і всі вони були фактично органами Центрального Комітету німецьких колоністів чорноморського краю. Згідно з резолюцією 2-го З'їзду німецьких колоністів в серпні 1917 р., ЦК німецьких колоністів офіційно не прилучився ні до якої виразної політичної партії, але фактично стояв близько до правих партій того часу; через те видання ЦК не були офіційно партійними органами, але мали відповідну орієнтацію. В 1918—1919 р. під час австро-німецької окупації, французької інтервенції й другого радянського періоду ЦК припинив випуск свого органу.¹

На зміну цих видань, з радянською владою, прийшли комуністичні органи, що видавалися німецькою мовою місцевими німецькими секціями партійного комітету й Виконкому.

Окрім переліченої ми маємо пресу 9 мовами: англійською, болгарською, грецькою, латиською, литовською, польською, румунською, сербською та французькою. З них, говорячи про національну пресу, можна перш за все виключити пресу англійською мовою, тому що єдина газета, яка виходила англійською мовою, „The South Russian News“, була не національним органом англійської колонії, а офіційно добровольчої армії, що видавався англійською мовою.

Видань французькою мовою нараховується 12. З них 4 („La lutte finale“, „Le Communiste“, „Le Drapeau Rouge“, „L’Internationale Rouge“) були органами місцевих революційних партій, що вони видавали їх французькою мовою з метою революційної пропаганди серед французької армії; 4 („La France“, „La Gasette d’Odessa“, „L’Indépendent“, „Herald“, були органами інтервентів; 1—„Les Nations opprimées“, що виходив за тимчасового уряду—був виданням антиофільського напрямку; 1—„Le Français pour tous“—не політична, а педагогічна, і тільки одна газета—„Le courrier d’Odessa“ була органом місцевої французької колонії; ця остання була також виразно політичним

¹ Див. Bericht über den 2 Delegierten-Kongress der deutschen Kolonisten vom Schwarzmeergebiet vom 1 bis 3 August 1917, Odessa (1917). S. 30: 1. Der Verband ist kein-politischer Verein. 2. Die Beschlussfassungen der Konferenz politischen Charakters be-zwecken hauptsächlich Selbstschutz der nationalen Interessen. «Звіт», що ми його тут цитуємо, нам ласково передав Г. Д. Штейнванд, якому ми зобов’язані низкою відомостів про німецьку пресу.

органом, що провадив агітацію за союз царської Росії з Францією; скоро після революції вона закрилася; останнє 12-е видання французькою мовою—„La Russie Indivisible“ було одноденным додатком до газети „Единая Русь“.

Порівнююче дуже численною була в Одесі преса польська. Польських видань за ці часи вийшло 10 (7 газет та 3 журнали). З них 3 видавалися польськими військовими організаціями: „Wiadomosci wojskowe“, „Legjonista“, „Biuletyn“. 1 комуністична газета; решта були органами об’єднаних польських національних (буржуазних) організацій.

Далі йдуть 5 румунських газет, з них 3 виходили за тимчасового уряду (1 соц.-демократична і 2 буржуазні) і 2 комуністичні газети в 2-ий Радянський період. Порівнюючи значна кількість румунських видань в Одесі, де румунська преса звичайно не була представлена, з’ясовується тим, що в Одесі деякий час існувала велика румунська колонія в зв’язку з заняттям значної частини Румунії німецькою армією та засердженням потім в Одесі, в найближчім до Румунії центрі, румунських політемігрантів.

В Одесі видавалося, далі, 2 грецьких газети, „Ηλιος“ та „Αναγέννησις“ з них перша почала виходити під час царата, друга при тимчасовім уряді: обидві—органи місцевої грецької колонії, одна з них („Αναγέννησις“) веніzelівського напрямку.

Єдина газета, що виходила сербською мовою—„Словенски Југ“ була органом легіонерів, що формувалися із слов’ян військово-полонених австрійської армії. Вона виникла ще за царата і до моменту австро-німецької окупації припинила своє існування.

Далі ми маємо один болгарський, два латиських та один литовський органи. Всі чотири—комуністичні.

Дальша аналіза періодичної преси революційних років повинна зупинитись перш за все на політичній пресі. Яке значне місце займає, як це й треба було сподіватись, політична преса в пресі революційних років, видко з таблиці № 5, на стор. XLVI і XLVII.

Для оцінки цих цифрових даних потрібно, однак, мати на увазі, що до політичної преси в цій таблиці віднесено не тільки партійну пресу, але також і ту відомчу пресу, що стояла на певній політичній платформі.

Розподіл цієї політичної преси за партійними напрямами дає таблиця № 6 на стор. XLVI і XLVII.

Більш детальний розподіл політичної преси всього п’ятиріччя, без розподілу за періодами та зв’язаного з цим кількаразового учоту тих самих видань, що виходили друком протягом декількох періодів, дає таблиця № 7 на стор. XLVIII.

Ця таблиця потребує зауваження: само по собі число видань тієї або іншої партії не може, звичайно, бути за показника міцності преси даної партії. Так, коли ми бачимо в вищеперечисленій таблиці 7 анархістських органів (в тому числі 6 газет), в той час, як партія К.Д. мала тільки „Одесский Листок“ (раніше та вечірнє видання), то це

не визначає, звичайно, що анархістська преса була в Одесі міцніша за пресу К.Д. Це визначає в даному разі тільки те, що анархістські органи були надзвичайно несталі, то виникали, то зникали, в той час, як орган К.Д.— „Одесский Листокъ“ існував протягом низки років. Таким чином, щоб на підставі вищезазначені таблиці скласти собі уявлення щодо міцності преси різних партій, потрібно ще, як коректив, взяти

ТАБ
Розподіл преси на суті

	Царат			Тимчасовий уряд			Радвлада			Австро-нім. окуп.		
	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом
Політична преса	12	4	16	66	30	96	24	11	35	54	30	84
Інша преса	1	9	10	6	15	21	4	1	5	13	18	31
Разом	13	13	26	72	45	117	28	12	40	67	48	115

ТАБ
Розподіл політичної преси

Політичн. напрямок	Тимчасовий уряд			Радвлада			Німецька окупація		
	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом
Комуністич.	4	1	5	4	1	5	6	—	6
Право-соціалістичн.	16	5	21	4	2	6	7	9	16
Буржуазні органи ріжних напрямків	21	6	27	9	3	12	13	14	27
Нац. бурж. органи ріжних напрямків	9	13	22	2	4	6	8	5	13
Нац. соціалістич.	9	3	12	3	—	3	9	1	10
Анархістськ.	1	—	1	1	—	1	1	—	1
Крайні прав. та антирадянськ.	6	2	8	1	1	2	10	1	11
Разом політич. періодичних видань	66	30	96	24	11	35	54	30	84

до уваги, користуючись даними нашого опису, оскільки сталі та довгочасні були видання, що їх взято на облік в вищезазначеній таблиці.

Окремо варто ще зупинитися, в зв'язку з політичною пресою, на пресі відомчій, професійній та військовій.

Спочатку—преса відомча. Її розподіл за періодами має деякий інтерес. Він ілюструється такими цифрами: за царського уряду—2 органи (№№ 52, 336 докладного опису), за тимчасового уряду—7 видань (№№ 52, 54, 80, 99, 304, 337 докладного опису), під час 1-го радянського періоду жодного офіційного відомчого видання, під час

австро-німецької окупації 6 видань (№№ 5, 64, 81, 297, 305, 308), за часів французької інтервенції—3 видання (№№ 52, 305, 334), за часів 2-го радянського періоду—7 органів (№№ 280, 289, 290, 292, 298, 326, 333), при добровольцях—2 видання (№№ 52, 333), в 3-му радянському періоді за 1920 та 1921 р.—30 видань (№№ 30, 34, 46, 50, 130, 162, 214, 244, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 288

ЛИЦЯ 5
політичну та іншу

Французька інтервенція			Радвлада			Добровольці			Радвлада		
Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом
44	24	68	32	19	51	48	21	69	60	38	98
3	11	14	1	1	2	4	7	11	—	7	7
47	35	82	33	20	53	52	28	80	60	45	105

ЛИЦЯ 6
кожного періоду по напрямках

Французька інтервенція			Радвлада			Добровольці			Радвлада		
Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом	Газ.	Жур.	Разом
4	1	5	30	12	42	4	—	4	58	29	87
4	7	11	—	6	6	7	9	16	—	5	5
16	7	23	—	—	—	20	2	22	—	—	—
10	6	16	1	—	1	5	5	10	—	—	—
1	1	2	1	—	1	2	2	2	—	4	4
1	—	1	—	1	1	—	—	—	2	—	2
8	2	10	—	—	—	12	3	15	—	—	—
44	24	68	32	19	51	48	21	69	60	38	98

290, 291, 293, 314, 319, 357, 358, 363, 372, 388, 391, 393). Політичне зафарблення відомчої преси за незначними винятками визначається застосуванням до періоду за якого вона виходила.

Дальша група видань, що про них варто тут подати короткі відомості, є преса професійна. Разом за п'ятиріччя вийшло 29 професійних видань (газет—14, журналів—15). За періодами вони розподілялися так: за царського уряду—до 1-го січня 1917 р. жодного органу, за тимчасового уряду—7 видань (№№ 108, 114, 302, 306, 369, 373, 417), в 1-ий радянський період—1 орган (№ 36), під час австро-німецької окупації—11 органів (№№ 25, 32, 124, 148, 310, 320, 331,

ТАБЛИЦЯ 7
Розподіл преси по політичних напрямках

	Газет	Журналів	Всього
I. Крайнє-права та добровольча преса	28	7	35
II. Преса інтервентів	6	1	7
III. Буржуазна преса: з них к.-д.	50 2	26 1	76 3
IV. Національна-буржуазна преса: а) німецька, польська, румунська, грецька б) єврейська преса з них сіоністська	23 16 7 4	17 6 11 6	40 22 18 10
V. Право-соціалістична преса: а) безпартійна ¹ б) с.-д. меншовицька в) с.-р. (рос. прав.) г) н.-с.	26 15 5 5 1	19 19 — — —	45 34 5 5 1
VI. Українська право-соціалістична преса: ² а) міжпартійна б) українські с.-р. прав. в) боротьбисти	11 9 1 1	4 4 — —	15 13 1 1
VII. Єврейська соціалістична преса: а) «Поалей-Ціон» радик.-соц. б) «Поалей-Ціон» с. д. в) «Поалей-Ціон», комун. ³ г) Об'єднана євр. соц. партія д) «Бунд»	6 — 1 — 2 3	6 1 3 1 — 1	12 1 4 1 2 4
VIII. Ліві с.-р.: а) ліві с.-р. б) > > (боротьбисти) в) > > інтернаціоналісти	5 1 3 1	2 2 — —	7 3 3 1
IX. А呐хістська преса	6	1	7
X. Комуністична та радянська преса: а) комуністична б) комсомольська в) радянська (відомча, професіональна та ін.)	88 46 10 32	47 15 2 30	135 61 12 62

¹ Під позапартійними розуміємо не аполітичні видання, а такі, що не були органами певної політичної партії.

² До української соціалістичної преси ми умовно віднесли низку шовіністичних видань, поскільки вони формально лічили себе соціалістичними.

³ До єврейської соціалістичної преси ми віднесли також орган Є. К. П. «П. Ц.», поскільки комуніст. «Поалей-Ціон» не був прийнятий до Комінтерну.

362, 373, 411, 417), під час французької інтервенції—2 (№№ 148, 401), за часи 2-го радянського періоду—2 (№№ 337, 390), за добровольців—2 (№№ 31, 287), в 3-й радянський період за 1920—21 рр.—8 видань—(№№ 97, 114, 117, 157, 163, 167, 215, 381).

За політичним напрямком професійна преса цього п'ятиріччя була до початку 1920 р. мало не цілком під впливом меншовиків і лише з уstanовленням Радянської Влади стала на комуністичний шлях.

Серед політичних газет можна відокремити особливу групу органів, що не були військовими газетами в розумінні газет фахових, але політичними органами, що видавалися військовими частинами, або для військових. Ми будемо звати їх військовими виданнями.

За періодами вони розподілялися в такий спосіб: за царату жодного видання, за тимчасового уряду виходило 7 органів (№№ 8, 12, 48, 56, 83, 84, 189), за часів 1-го радянського періоду жодного видання, під час австро-німецької окупації жодного видання, під час французької інтервенції—3 органи (№№ 247, 249, 428), за 2-й радянський період 5 видань (№№ 35, 62, 93, 94, 159), при добровольцях жодного органу, за радянської влади в 1920 та 21 рр.—8 видань (№№ 74, 91, 92, 100, 101, 271, 295, 386 докладного опису). Таким чином можна відмітити повну відсутність військової преси за царату, під час австро-німецької окупації, при добровольцях, а також за короткий перший радянський період і особливо великий її розвиток спочатку революції при тимчасовому уряді і в 1920 р. під час громадянської війни, при радянській владі, себ-то в ті періоди, коли роля армії, як фактора в розвитку революції, була особливо велика. Військові газети першого періоду були ес-еровські та меншовицькі; військова преса останнього періоду—комуністична. Деякі органи, що існували протягом декількох періодів, перевели показову еволюцію. Так, напр., «Солдатская Мысль» з органу, що підтримував спочатку Тимчасовий Уряд, відбиваючи зміни політичної орієнтації салдатських мас, потім перетворилася в більшовистський орган; на початку 1918 року, після закриття «Солдатской Мысли» представниками Ради, її місце заступав більшовистський «Голосъ Пролетарія».

В розділі про політичну пресу треба ще зупинитися на одній категорії видань, а саме на виданнях підпільних. Виходили підпільно такі видання:

1. «Боротьба»—орган української компартії, вийшли підпільно при добровольцях № 107 в грудні 1919 р. і № 108 в січні 1920 р.

2. «Борьба»—орган укр. лівих ес-ерів. Вийшли підпільно №№ 116—120 в грудні-січні 1919—1920 рр.

3. «Бюллетень проф. двіження г. Одессы» (більш.)—вийшло підпільно 2 номери; перший—в січні, другий в лютому 1920 р.

4. «Голосъ Пролетарія»—орган РСДРП (більш.), вийшов підпільно при австро-німецьк. окупації № 1 від 26.V-1918 р.

5. «Ізвестия», вийшли підпільно №№ 1 та 2 в квітні 1919 р. безпосередньо перед уходом французьких інтервентів.

6. „Коммунист“—№№ 1—22 (IX-1919 р.) „Одесский Коммунист“ №№ 130—148 (X-1920 р.).

7. „Бюллєтень Одесского жел.-дор. стачечного к-та“—виходив в липні-серпні 1918 р. при німцях під час залізничного страйку, що тоді відбувся.

8. „Лівий эс-эр“—(виходив з X-1919 р. до I-1920 р.). З номери при добровольцях вийшли підпільно.

9. „Факел“—один номер вийшов підпільно під час французької інтервенції.

10. „Le Communiste“—виходив підпільно в січні-лютому 1920 р.

11. „L'International Rouge“ (орган лів. есерів), виходив підпільно в січні 1919 р. при французах.

12. „La Lutte finale“ (анафр.) вийшов підпільно 1 номер в грудні 1919 р.

13. „Воля труда“ (анафр.) з 1 січня 1919 р. до березня 1920 р. вийшло 2—3 номери, мабуть, нелегально.

Докладніші дані про ці видання див. у відповідних №№ повного бібліографічного опису. Ці видання заслуговують особливої уваги і повинністати предметом окремої розвідки.

Окремо ще кілька слів про наукову пресу. Роки революції і громадянської війни, коли все життя країни було сконцентровано на політичній боротьбі, були природно мало сприятливі для розвитку наукової праці. За все п'ятиріччя ми знаходимо не більш 10 наукових журналів. Періодичні видання цього часу, крім їх нечисленності, були періодичні скоріш за задумом, ніж в дійсності. Побільшості виходило 1—2, максимум 3—4 номери одної назви і потім видання обривалося. Припинили своє існування за цей час навіть видання, що існували десятиріччя. Так, наприклад, „Вестник виноділія“, що виходив з 1892 р., проіснував тільки до кінця 1917 р. (він відновився лише в 1926 р. під назвою: „Вестник виноделия України“).

Щодо недовговічності і відсутності періодичності дуже показна доля медичних органів цього часу: В 1918 р. починає виходити „Медико-санітарний сборник“; перший № виходить в травні цього року, останній, існування якого нам пощастило встановити, це № 4 від листопаду того ж року. 1919 р. з'являється „Южный Медицинский Вестник“; нам вдалося встановити наявність тільки одного номера цього журналу (від 15.VIII-1919 р.) В 1921 р. з'являється журнал „Современная медицина“. 1.XII-1921 р. вийшов в світ 1-ий номер цього журналу. Дальший номер під тою ж назвою вийшов лише в 1924 р.

Для того, щоб скласти собі точну уяву про наукові видання цього періоду, треба, однак, приєднати ще видання серіального, а не суто періодичного типу, що до нашого бібліографічного опису не увійшли. Так, крім тих видань, що зазначено в нашему опису, в 1917 році ще вийшли: „Ізвѣстія Одесского Бібліографіческого Общества“, т. 5, вып. 3—6, на якому видання „Ізвѣстій“ припинилося. В 1918 р. вийшли „Записки Новороссійського Об-ва естествоиспита-

телей“, т. 42; на цьому томі „Записки“, що виходили з 1872 р., припинилися з тим, щоб відновитися лише в 1927 р., коли вийшов після 8 років перерви, т. 43, рік видання 47-й. В 1919 р. вийшов т. 33 „Записокъ Одесского Общества истории и древностей“, що був останнім. В 1919 ж році вийшов ще „Reschumot“, т. 1, (єврейський історико-етнографічний збірник староєврейською мовою); далі року 1920 „Одесский сборник по сыпному тифу“ вып. I; в 1921 р. вып. 2 того ж збірника.

Нарешті, з 1917 р. по 1919 виходили ще „Записки Новороссійського Університета“. В 1917 р., крім офіційного відділу т. 9, вийшли з фізико-математичного факультету т. 11 (Шатуновський, С. О. „Алгебра, какъ ученіе о сравненіяхъ по функциональнымъ модулямъ“, Михневичъ, Г. Л. „Къ вопросу об определеніи множителей связи“, Буницикій, Е. Л. „Объ одномъ частномъ случаѣ решенія обыкновенного дифференціального уравненія при данныхъ предельныхъ условіяхъ“) і з юридичного факультета т. 15 (Немировський, Э. Я. „Основы начала уголовного права“). В 1919 р. з історико-філологічного факультету т. 14 (Коц'юовський, А. Л. „Тексты пирамидъ“), з фізико-математичного факультету т. 12 (Фрумкінъ, А. И. „Электрокапиллярная явленія и электродные потенциалы“) та з медичного факультету т. 9 (Заєвлошинъ, М. Н. „Къ вопросу о процессахъ возрожденія въ кишечнике“). На цьому видання університету припинилися.

В 1920 р. Вищу Школу було реформовано. В 1921 р. почали виходити „Ученые Записки Высшей Школы г. Одессы“. В 1921 році вийшли „Отдел гуманитарно-общественныхъ наук“ цихъ „Записок“ під ред. проф. В. Ф. Лазурського, Е. П. Трифільєва, А. Я. Шапаковаї В. М. Штейна т. I, в. I (дальший ѹ останній том II цього відділу, присвячений проф. Б. М. Ляпунову з приводу 35-ліття його діяльности, вийшов під редакцією професорів В. Ф. Лазурського, А. В. Флоровського, М. І. Гордієвського і П. О. Бузука в 1922 р.). В тому ж 1921 р. вийшов тих же Записок „Отдел медицины и биологии“ під редакцією проф. В. В. Вороніна, Н. М. Зеленецького і Н. Г. Лігнау т. 1, вип. 1 (единий випуск цього відділу). В 1922 р. вийшли ще „Ученые Записки Высшей Школы г. Одессы“, відділ фізико-математичних і технічних наук, під редакцією професорів Б. Н. Кандиба, І. Д. Кларка, Л. І. Мандельштама і І. Ю. Тимченка, том 1, вип. 1, і додаток до „Записок“: Лоевецкий, Д. А. „Государственная теория денег“.

На цьому закінчилося об'єднане видання вчених праць реформованої Вищої Школи м. Одеси.

Окремі ВИШ'ї м. Одеси приступають до видання своїх праць пізніш. Перший почав 1923 року видавати свої праці Одесський Політехнічний Інститут під назвою „Наука и техника“. Але це видання ОПІ видає не самостійно, а разом з Одесським Науково-технічним відділом ВРНГ УСРР та Одесським відділом Всеросійської (з 1925 р. Всеукраїнської) Асоціації Інженерів. Починаючи з 1925 року журнал

міняє назву й виходить, як „Научно-технический журнал“. В 1925—26 р. вийшов перший том „Вістей Одесського Сільсько-Господарського Інституту“ (ІІ-1926, III-1927). З 1926 р. починає видавати Одеський Держ. Медичний Інститут суспільно з Науковою Асоціацією Лікарів „Южный Медицинский журнал“, що з 1927 р. виходить під назвою „Одесский Медицинский Журнал“ (1926 № 1—6, 1927 № 1—6, 1928 № 1—6). В 1927 р. виходить I том „Записок Одесского Інституту Народної Освіти“. В 1928 вийшов I том „Записок Одесского Інституту Народного Господарства. Господарство та право“. Всі ці видання, як видно, виходять далеко за межі доби, що ми її вивчаємо.

Раніше, ніж ВІШІ, почали видавати свій орган Одеські Науково-Дослідні Катедри. — „Журнал Научно-Исследовательских кафедр в Одессе“. Т. I № 1—11 (1923—1924), II—№ 1 (1925), № 2—6 (1926), III № 1 (1927) (з II № 2 російська назва змінюється на українську).

Наукові установи та товариства також починають видавничу діяльність, так, Комісія Краезнавства при ВУАН видає з 1924 р.— „Вісник“,—Державна геофізична обсерваторія з 1925 р.—„Бюллетень“, Центральна Наукова Бібліотека з 1927 р.—„Праці“ і т. д.

У всікому разі ці видання припадають вже на друге п'ятиріччя, на час, коли, після закінчення громадянської війни, почався період радянського будівництва. Преса цієї епохи, натуально, мала іншу фізіономію, вона повинна була б послужити об'єктом окремої розвідки.

C. L. Рубінштейн

521 530

1948

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ім. І.І. МЕЧНИКОВА